

חיי אדם כלל סט הלכות קרבן תורה

מצה כל חלות שוות עשר חלות מכל מין. " חלות מאסה תנור. " ו" חלות ריקקים. ו" חלות מורבנות. כיצד היא המורבנת חולטה ברותחין ואופה אותה מעט ואח"כ קולה אותה ברביעית הלוג שמן על האלפס וכיוצא בו כדרך שקולין הסופגנין. וכיצד עושה החלות בולל הסולת בשמינית הלוג שמן ולש בפושרין ואופה. כיצד מעשה הרקיקין לש את הסולת בפושרין ומושחן בשמינית הלוג שמן אחר אפייתן. ולאחר שקרמו כולם פניהם בתנור סומך ב' ידיו על הקרבן ובכל כוחו ובשעת סמיכה אומר עליו דברי שבת. ונ"ל שהוא מזמור לתורה. והסמיכה תהיה בעזרה דוקא בכל מקום בעזרה ואם הכורי אנשים הביאו קרבן א' בשותפות כולן סומכין עליו בזה א"ז ולא כולם בב"א ותיכף לסמיכה שחיטה. ולכתחילה שוחטין בסכין שהוא כלי שרת ושהט ישראל או כהן וקבל הכהן הדם במזרק שהוא כלי שרת וצריך לקבל כל הדם כיצד הוא עושה אוחזו הסימנים בידו ומציאן עם הווירדין לתוך המזרק ושוחט שנים או רוב ב' כדי שיקבל הדם כולו בכלי ומגביה הסכין למעלה כדי שלא ירד הדם ממנה אלא מן הצואר ודם שבסכין מקנהו בשפת המזרק וביעבר אפי' לא קבל רק כדי הזויי כשר וצריך העוגר שחהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשעת זביחה ובשעת קבלת הדם ובשעת חולכת הדם ובשעת זריקה ואח"כ הולקין הדם למזבח ולקח הכהן המזרק שבו הדם וזורק ממנו במזרק ב' זריקות על ב' זוויות המזבח האלכסון מהצי המזבח ולמטה על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית ומכוין כשזורק הדם על הקרן שיהיה הדם מקיף על הזוויות כמין גם כדי שיהיה שתי מתנות שהן ד' ישירי הדם היה שופך על יסוד דרומי ואח"כ מפשיט העור והעור הוא לבעלים כיצד הוא מפשיט נוקבו מתוך ערקבו ותולה ומפשיט ואם היה שור מפשיטו בלי תליה ולאחר ההפשט מוציא האימורין החלב שעל הקרב ובכללו חלב שעל הקיבה וכל החלב שעל הקרב ושתי כליות וחלב שעליהן עם החלב שעל הכסלים ויותרת הכבד ומעט מן הכבד עם היותרת ובכשבים מוסף גם האליה תמימה עם ההוליות מן השדרה עד מקום הכליות ונותנן במגים ומנתח את הבשר ומפריש ההזה והוא כל הרואה את הקרקע. למעלה עד הצואר. למטה עד הכרם. והותך עמה ב' צלעות אילך ואילך ומפריש שוק הימין והוא ב' אברי מעורים וה בזה דהיינו עצם אמצעי ועצם העליון המחובר לגוף. ונותן החלבים ע"י הבעלים והזה ושוק למעלה וב' כליות ויותרת הכבד למעלה מהם וד' לחמים מן המ' חלות למעלה וכהן מניח ידיו תחת ידי בעלים ומוליך ומביא מעלה ומוריד במזרחה של מזבח. ואם היה קרבן בשותפת א' מניף ברשות כולן. ואחר שמניפין מולח האימורין ומקטירין ע"ג המזבח והזהו והשוק וד' חלות נאכלי לכהנים לאחר הקטרת האימורין ושאר הלחם עם שאר הבשר נאכלי לבעלים. ואח"כ יאמר או"א גלוי וידוע שבזמן שבה"מ היה קיים כשנעשה נס לאדם היה מביא תורתו ומקריב לפניך ועכשיו שחרב בה"מ יה"מ שתהא אמירה זו חשובה ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו לפניך קרבן תודה כהלכתה כמו שנאמר ונשלמה פרים כו' ויה"מ היא מלך רחמן שתשוב ותרדם כו' :

הלכות שבת

כלל א. דין הכנסת שבת מערב שבת (סימן רמ"ט) :

(א) שבת קודש הוא האות הגדול והברית שנתן הקב"ה לישראל. למען ידעו כי ששת ימים עשה ה' כל מה שברא בשמים ובארץ ושבת ביום השביעי והוא יסוד האמונה לידע שהעולם הוא מחודש וכיון שברא הכל הוא ארון על הכל ואנחנו עבדיו ומחוייבים לעשות רצונו ולעבדו בכל גופנו ונשמתנו וממנינו כי הכל שלו.

והזהירה

עמ

חיי אדם כלל א הלכות שבת

והזהירה התורה על שמירת השבת י"ב פעמים ואז"ל כל המשמר את השבת כאילו מקיים כל התורה כולה וכל המחלל את השבת כאילו כפר בכל התורה כולה וציוותה התורה לזכור בכל יום יום את השבת כמו שכ' זכור את יום השבת ור"ל להיות זוכר תמיד השבת כדי לקדשו ולענגו ולכן הו' שמאי הזקן אומר על כל דבר נאה שקנה זו לשבת ואם מצא נאה הימנה אבל הראשונה והינה השני' וכן בכל יום אך הלל הזקן שהי' מדתו במדת בטחון וכדי לחזק בטחונו לא הי' נוהג כן אלא שהי' בוטח שיודמן לו נאה לכבוד שבת ועכ"פ מודה בשאר כל אדם ופשיטא בדבר שאינו שכיח לקנות כשיודמן לו דבר שלא יהיה נפסד או יניח אותו לשבת וכן כשמונין מנין הימים יהיו מונין על שם השבת דהיינו יום ראשון בשבת ויום שני בשבת וכן כולם כי קדושת השבת הוא נמשך לכל יום כי הוא המרכז האמצעי שכל ימי השבוע יונקים ממנו יום א' ב' ג' נקראין אחר השבת שהם מקבלים קדושה משבת העבר ויום ד' ה' ו' נקראים קודם שבת כי מושפעים ומקבלי' קדושה משבת הבאה. ולכן ההולך במדבר או שנשבע בין הנכרי' ואינו יודע מתי הוא שבת מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו ושכחו ומקדש השביעי בקידוש והברלה ואם יש לו ממה שיתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל בכל הימים עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום אפי' ביום שמקדש בו כדי פרנסתו מצומצמת מפני פקוח נפש שאם לא יעשה מלאכה ימות ואם יש לו לזון או שאר דברים הנאכל חי אסור לו לבשל אבל מותר לילך אפי' ביום שמקדש בו לפי שתחומין אינו אלא מדרבנן והתירו לו כדי למהר לצאת מהמדבר אבל שכח אסור דרבנן אסור. הי' יודע מנין הימים שיצא בו כגון שיודע שהיום יום רביעי או יום חמישי ליציאתו אבל אינו יודע באיזה יום יצא מותר לעשות כל מלאכות ביום שמיני ליציאתו שביום כזה יצא מביתו דבוראי לא יצא בשבת וכן ביום ט' וביום כ' וכן לעולם (סי' שמ"ד) והטעם לפי שקדושת שבת מתפשט בכל יום ולכן כל יום שישבר מימ יש בו מקצת קדושת שבת :

(ב) ולכן מצוה להשכים בבוקר בע"ש להכין צרכי שבת כדכתיב והיה ביום הששי והכינו משמע תיקף כשיהיה יום הששי יכינו ואם לא ימצא לקנות כלום לאחר התפלה יקדים לקנות מקודם ובלבד שיקרא ק"ש קודם (סס') וכ"ל נמ"ל ודכינו ז"ע כיון שכ' דהוא מה"ת ח"כ כיון שהיא עונבת למה לא ינטל גם ק"ש שהרי לרכי אנת מקודש וקיי"ל מדרי ומקודש אינן וכמו שכתיב נהל' נרכות כלל ס"ק וגם מה שכ' שלא יפרט מן הכבוד מה ענין זה לזה. ועכ"פ כ"ל דאם יש לו איזה דבר לאכול בשבת אסור לנטל תפלה וכ"ש ק"ש) :

(ג) מצוה על כל אדם שיכין. הוא בעצמו ג"כ שום דבר לצרכי שבת להברו אע"ג שיש לו משרתים כדמצינו בהרבה אמוראים ומהם ילמוד כל אדם ובפרט בימים הקצרים ומכ"ש כשרואה שכבר הוא סמוך לשבת שאז הוא מחוייב לעסוק בכל כחו. וראיתי אנשי מעשה גדולי תורה שהיו מכבדין הבית בעצמן בימים הקצרים כדי שלא יתחלל שבת וזה חוב גמור על כל אדם דמ"ש דאין לו מי שיכין או שהשליח אין לו פנאי ולא יאמר לא אפגום כבודי כי זה הוא כבודו שמכבד השבת (סי' ר"ג) :

(ד) המנהג בכל ישראל לאפות לחמים לכבוד שבת ומלבד הטעם כדי שתטול האשה חלה שבבע"ש נבר' אודה"ר שהיה חלתו של עולם עוד יש מ"א כדי לאכול פת ישראל ולכן הנהוגין לאכול פת פלטר של נכרי בחול מ"מ יש ליהדר שבשבת יאכל דוקא של ישראל (רמ"ב) :

(ה) ירבה בבשר ודגים וטעמים כפי יכלתו וישחיו הסכין שזהו הכל מכבוד השבת וידמה בדעתו כאילו יבא אליו להתאכסן מלך בשר ודם כמה הי' מכבד הבית ומציע המיטות וכ"ש שבת מלכתא (סי' ר"ב) :

(ו) העושה מלאכה בע"ש ממנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה מאותו מלאכה וי"א דדוקא ממנחה קטנה ודוקא בדרך קבע אבל בדרך ארעי מותר ולצורך שבת מותר כל היום אפי' לתקן בגדי חבירו אם אינו נוטל שכר ומותר להסתי

כל

היי אדם כלל א כ הלכות שבת

כל היום אפי' בשכר דניכר לכל שהוא לצורך השבת ומותר לכתוב אפי' אגרת שלומים ומכ"ש ספרים דרך למודו אבל אסור לכתוב לחבירו בשכר וצריך להזהר מאוד הבעלי מלאכות שכמה פעמים נמשך מלאכתם עד שתחשך (ס' ר"ח):

(ז) מדינא אסור לילך בע"ש יותר מג' פרסאות ועכ"פ צריך כל אדם לזוהר מאוד שיכנס לאושפיזא בעוד יום גדול כדי שיכולין להכין צרכי שבת בשבילו כי כמה ממשולים באי' עיני' שבעל אושפיזא או אפי' בביתו כשבא סמוך לשבת מוסיפין לבשל בשבילו ומחללין שבת ומכ"ש שכמה פעמים יכשל שיתאחר בדרך עד שחשכה ממש וכמה הלול שבת יש בהוצאה והכנסה ויצאה מהוץ לתהום ושבתית בהמתו ולכן כ"ו ישים האדם ללבו ולא יסיתנו היצר לומר עוד היום גדול והדרך טוב (ס' רמ"ט):

(ח) מי שמרגיש בעצמו שאם לא יאכל בע"ש לא יחלוש בשביל זה מצוה שלא יאכל אפי' סעודה הרגיל בה בחול אבל מדינא מותר ומי"מ מצוה למנוע מלקבוע סעודה אפי' מה שרגיל בהול מט' שעות ולמעלה אבל סעודה שאינו רגיל בחול אפי' סעודת מצוה אסור לעשות בע"ש אם אפשר לעשות ביום אחר אבל מה שזמנה בע"ש כגון מילה בין בזמנו או שלא בזמנו ופדיון הבן בזמנו מותר ונ"ל אפי' שלא בזמנה ומי"מ נכון להקדימה בבקר כדי שיוכל לאכול סעודת שבת לתיאבון (סג):

(ט) אין להתענוי בע"ש כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה אפי"כ הוא אסמני' שאם יאכל ביום לא יהיה אוכל בלילה ולכן המקבל עליו להתענות תענית יחיד יתנה בפירוש בשעת קבלת התענית שלא ישלים ובריעבר שלא התנה אפי"כ א"צ להמתין עד צה"כ אלא תיכף לאחר יציאתו מבהב"ג יאכל. ולענין (י"א לייט) אם הל (י"א לייט) הראשון בע"ש לא ישלים ואז לעולם כשיחול בע"ש א"צ להשלים אבל אם הל בחול והשלים א"כ כבר קבל עליו להשלים אוי אפי' הל בע"ש צריך להשלים ואם הוא הלש והתענית קשה עליו המיקל לא הפסיד אם אינו משלים (ט"ו) ונ"ל שיתיר נדרו ואז מותר לבע" (ס' רמ"ט):

(י) מצוה לרחוץ כל גופו ויטבול ואם א"א לו עי"פ ירחץ פניו וידיו ורגליו בחמין בע"ש ומצוה לחוץ ראשו ולטול צפרניו בע"ש ויזהר לשרוף הצפרנים או לקברן והזורקן רשע ולא יקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום א' (ס' ר"ח):

(יא) נ"ל דאע"ג דמצוה להתפלל לכתחלה מנחה בזמן מנחה קמנה אבל בע"ש לא מבעיא אם נכנס למרחץ ד"א דאסור לכנס לאחר הצות עד שיתפלל ואפילו אם אינו נכנס למרחץ ראוי להקדים להתפלל מנחה כדי שיהיה פנוי בעת קריאה לבחב"ג שלא יצטרך לילך מביתו עד שיזרו את ב"ב שידליקו נרות בזמנם כי הנשי' מתעצלות בכך ומתאחרות הרבה פעמים באים לידי חלול שבת ומכ"ש המשרתת ולכן ישגיח על זה לזרז:

(יב) חייב אדם למשמש בנגדו ע"ש קודם השיכה שלא יתחוב בו מחט ובשקים התפורים בנגד שמא מונח בו דבר מוקצה או שאר דבר ויוצא בו לרשות הרבים:

כלל ב. דין איוות מלאכה מותר להתחיל בע"ש:

(א) מותר להתחיל במלאכה בע"ש סמוך לחשיכה אפי" שאינו יכול לגמרה מבע" והיא נגמרת מאליה בשבת ודוקא בדבר דליכ' למגור בו שיבוא לידי מלאכה דאורייתא ולכן מותר ליתן צמר לצבוע ביורה סמוך לחשיכה אם היורה אינה על האש והיא טוח בטיט אבל אם היא על האש אסור שמא יתהה בגחלים ואפי' אינה על האש אם אינה טוח בטיט אסור שמא יגיס בה בכף והמגיס בקדירה אפילו אינה על האש חייב משום מבשל ואפי' כשהוא מבושל כל צרכו יהיה חייב משום צובע וכן כל כיוצא בזה (כ"ג):

(ב) הא דגזרינן שמא יתהה דוקא בדבר שהתתו מועיל לו ולא יזיק אבל אם הוא דבר שהתתו יזיק לו מותר אפי' אם הוא אצל האש (ס' ר"ח):

(ג) אסרו חכמים לבשל בתחילה סמוך לחשיכה דבר שרוצה לאכול בשבת

שמא

חיי אדם כלל ב הלכות שבת

שמא יחתה בנחלים למחר בשולן (ע' סי' ר"י מ"א ס"ק ד' וסי' רכ"ד ס"ק כ' וסי' כ"ז ס"ק ב') ואפי' אין צרי' לזה לשבת אסור דגורינן שמא ימלך לאוכלו בשבת ויחתה ומ"מ דבר שא"א לאכלו בלילה כגון בשר חי מותר ליתן סמוך לחשיכה ממש ולכן אסור להדביק פת בתנור אפי"כ יקרמו פניה דהיינו כל שפורסה ואין הוסיף נמשכין ממנו וכן (פסטי"ל) או (פלא"ק) כדי שיקרום פניה ויתבשל מה שבתוכה קודם שבת היינו קודם בין השמשות אפי"כ שלא יקרום פניה קודם קבלת שבת וצ"ע וכן כל דבר שאינו נאכל חי אלא ע"י הדחק כגון תפוחי יער ובצל וכיוצא בו אסור להניחו על האש אפי"כ יש שהות קודם בהש"מ שיבשל כהצי' בישולו דאז לא חיישינן עוד שיחתה בנחלים בשבת דבלא"ה יתבשל אבל דברים הנאכלין חיים כגון פירות וחלב וכיוצא בו לא חיישינן שיחתה וכל זה על האש או תנור שאינו טוח בטיט אבל בתנור שטוח בטיט כמו שאנו נוהגין מותר ליתן הכל דבזה לא חיישינן שמא יפתח הסתימה אם עבר ונתן בשוגג ואין לן מה יאכל מותר ובפת אסור להוציא מן התנור יותר ממה שצריך לשבת ומ"מ לא יוציא ברחת דמחוי' כעובדין דחול אלא בסכין וכיוצא בו ואם במזיד בין בפת בין שאר דברים אסור עד מוצאי שבת (סי' רכ"ד סעיף ק') וזוה תראה שעוברי דרכים שנותנין יורה עם דגים לבשל סמוך להשיכה שצריכין ליוהר שעכ"פ יתבשל קודם השיכה חצי בישול ואם לאו אסורין לאכול בשבת (ס):

(ד) כשבא ליטול הקדרה בשבת מן האש אם הקדרה עומדת על גחלי' הבערי' בענין שא"צ להזיז הגחלים אם אין לו נכרי מותר הישראל לישלו אבל כשהגחלים מונחות סביב הקדרה וכשיטול הקדרה יזיז הגחלים ונמצא מבעיר התחתוני ומכבה העליונות אסור ע"י ישראל אבל ע"י נכרי מותר כיון שאין כוונת הנכרי להבעיר ולכבות אפי"כ דהוי פ"ר מותר ע"י נכרי (רכ"ג):

(ה) גם אסור חיזיל להטמין אפי"כ בע"ש בדבר המוסיף הבל ובשבת אסור להטמין אפי"כ בדבר שאינו מוסיף הבל והכל משום גזרה שמא ירתיה אך הטמנה שלנו בתנור אפי"כ אינו טוח בטיט שרי לכ"ע דלא נקרא הטמנה אלא כשנוגע הדבר שמתמין בו בגוף הקדירה מלמעלה ולמטה ובכל צדדיו אבל בתנור אינו נוגע בקדרה וגם מה שנוהגין להטמין (קאוי"ט) בגומא שעל התנור ומכסין בבגדי' מלמעלה דאף שאינו נכון כדעת כמה פוסקים ומצריכין להניח עכ"פ דף על הקדירה ואפי"כ לכסות בבגדים אמנם יש להם על מה שיסמוכו ולכן אין לאסור דס"ל דכיון דבכל שעה התנור מתקרב וגם ל"ש למיגזר שמא יטמין בו כולו כיון שאין ראוי להטמין בו אבל אם נתן בגומא חול שהוא דבר המוסיף הבל אפי"כ שאין מטמין כולו בתוכו רק בשוליו הכלי עומד בחול ולמעלה מכוסה בבגדים על הקדירה אסור כיון דחול מוסיף הבל גורינן שמא יטמין כולו והמטמין בדבר המוסיף הבל אפילו בדיעבד אסור לרוב הפוסקים אם היה במזיד ואם היה בשוגג וכבר נתבשל כל צרכו אף על פי שהוא מצטמק ויפה לו מותר אבל אם לא היה נגמר כל בישולו אסור אפילו לאחרים עד מוצאי שבת (סימן רכ"ז) וכל זה כשהטמין לצורך לילה אבל אם הטמין לצורך מחר בדיעבד יש להתיר ולסמוך על הפוסקים דכל שהטמין לצורך מחר לא חיישינן שמא יחתה ומ"מ אם רגיל בכך אסור (סי' רכ"ז):

(ו) אסור לכרוך בשבת קדרה עם מאכל הם בכרים וכסתות דהא בשבת אסור לכ"ע להטמין אפי"כ בדבר שאינו מוסיף הבל ודוקא כשהמאכל עדיין בקדרה שבישלה אבל אם פינן לקדרה אחרת מותר לכרוך וכן אם היה מוטמן כולו בבגדי' מע"ש מותר להחזירו או ליתנו בכרים וכסתות אפי"כ בכ"ר (ס):

(ז) יש שפוחתין התנור בלילה וזה איסור גמור דשמא יש קדרות שלא נתבשלו עדיין כל צרכן וע"י שסותמו אח"ז גורם בישול לכן אסור אפי"כ להוסיף בגדים על התנור כי על ידי זה גורם חימום ובישול ואפי"כ ע"י נכרי אסור לסתמו. ואם סתמו ישראל או הוסיף בגדים אפי"כ בדיעבד אסור המאכל ואם נכרי סתמו אפשר דיש להתיר בדיעבד המאכל כיון שבלאו הכי היה מתבשל מלבד שיש עוד איסור מכבה ומבעיר

חיי אדם כלל ב ג וזלכות שבת

ומבעיר כשיש איש בתנור כדלקמן במלאכת מבעיר (סמ"י רכ"ט) וכן צריכין ליהדר כשמעמידין (בקאקלע) של תנור בית החורף (קאוויע) או שארי דברים אע"פ שכבר הוא מבושל וכ"ש אם עדיין לא נתבשל וסותמין (הקאקלע) צריך ליהדר שאם נפתח משחשיכה שלא יסתום בשבת כל זמן שאינו חם כל צרכו וברברי' חיינ' עד שיהיה מבושל. דידוע דעל ידי הסתימה הוא נתבשל:

(ד) אסור להטמין כלי עם משקין צונן בכלי שיש בו חמין אע"ג דאינן חמין כל כך שיהיה שייך בישול אם מטמין כולו בתוכו הוי הטמנה ואסור (ט"ו רכ"א) וכ"ש דאסור להניח בתוכו כשהוא חם כ"כ שיכולין הצוננין להתבשל ואז אסור אפילו אינו מטמין כולו בתוכו:

(טז) שאר דינים שבש"ע שבסימן רנ"ג עד סימן ר"ם מבוארי' לקמן בכלל סי' במלאכת אופה:

כלל ג. באיזה ענין מותר ריחן מלאכה לנכרי בע"ש (סי' רמ"ד רמ"ה רמ"ו רכ"ג):

(א) אסרו חכמים להניח לנכרי לעשות מלאכת ישראל בשבת וסמכו זה על פסוק כל מלאכה לא יעשה בהם משמע אפי" ע"י נכרי. ודוקא למסור לו המלאכה בשבת או עפ"י אופנים שנבאר אבל ליתן לו מע"ש מותר ולכן פוסק אדם עם הנכרי על המלאכה בע"ש אפי' סמוך לקבלת שבת ואע"פ שהנכרי עושה המלאכה בשבת ודוקא עפ"י אופנים אלו. (ב) שלא יעשה בבית ישראל שעכ"פ יוציא הכלי מבית ישראל קודם השבת. (ג) שיפסוק לו שכר וזה נקרא קצין. (ד) שלא יהיה שכיר יום אלא בקבלנות. (ה) שלא ייחד לו המלאכה בשבת ואפי' לומר לו ראה שאני צריך למלאכה זו תיכף אחר שבת והוי כמייחד מלאכתו לשבת. (ו) שיהיה דוקא מלאכת תלוש ולא יהיה לצורך מחובר כלל וכ"ש מלאכת מחובר עצמו. (ז) שלא יהיה מפורסם שמלאכה זו היא של ישראל זה אם הנכרי עושה המלאכה במקום מפורסם. (ח) שלא ירויח הישראל במה שעושה הנכרי המלאכה בשבת. (ט) שלא יהיה הנכרי מושכר לו לשנה לעשות לו תמיד מלאכה. ונבאר כל פרט ופרט באריכות:

(ב) (פ"ח) שיוציא קודם השבת מביתו של ישראל. אע"ג שפסק עמו כבר שאם יצא בשבת עם הכלים מיחיו כנותן לו בשבת ושוכרו בשבת ולכן אפי' הניח הכלי בבית מיוחד שבביתו וייחד המקום לנכרי אפי"ה אסור (ע"י נס"י רכ"ג נמ"א ס"ק ד' דנשאלה יש להקל בייסוד לו מקום אבל הכא כ"ל דלכ"ע אסור וגרע ממכירה שמקמיר רמ"א ע"ג) ולכן מי ששכר נכרי להוליד סחורתו צריך להוציאו מביתו קודם שבת אבל אסור להניחו ליקח מביתו בשבת (סי' ע"ג):

(ג) (פ"ג) קצין. ר"ל שיאמר לו שיתן לו שכר כראוי או שהדבר ידוע שלעולם נותנין שכר על מלאכה זו אע"פ שלא קצין עמו כמה שכר יתן לו דכיון שהנכרי יודע בוודאי שיתנו לו שכרו ואם כן בשעושה המלאכה בשבת בשביל עצמו עושה כדי למחר להשלים מלאכתו. וה"ה אם הנכרי מתחיל ואומר לישראל תן לי מלאכה זו ואני עושה לך בגמ' דידוע דבוודאי כבר קיבל הנכרי הנאה מישראל והוי כנותן לו שכר אבל אם הישראל מבקש מן הנכרי לעשות לו בחנם אע"ג דמסתמא הנכרי עושה בשביל הנאה שקיבל או שיקבל מישראל מכל מקום מיחיו שמורה בשביל ישראל ונכון להחמיר בזה אם לא במקום צורך (סי' רמ"ו) אבל כשהנכרי מסופק אם יתנו לו שכר כלל ואלו היה יודע שלא יתנו לו שכר לא היה עושה בחנם אי"כ מיחיו בשלוחו של ישראל ואסור לכולי עלמא ומיהו דווקא בערב שבת אם אין שהות לגמור המלאכה קודם שבת אבל אם יש עדיין שהות לגמור קודם שבת מותר לכ"ע אפי' בלא קצין ובדאי בה' אע"פ שהוא מלאכה שלא יוכל לגמור קודם שבת יש מתירין דווקא בע"ש מיחיו בשלוחו (סי' רכ"ג נמ"א) ויש לסמוך עליהם ואם היא מלאכה ניכרת שהיא של ישראל יש להחמיר אם לא לעת הצורך ושליחות איגרת הוי מלאכה ניכרת שהיא של ישראל אם היא בכתב יהודית (סי' רכ"ג נמ"ב):

חיי אדם כלל ג הלכות שבת

(ד) (פן ג') שלא יהיה שכיר יום אלא בקבלנות. ופ"י קבלנות שמקבל עליו לעשות מלאכה זו בעד סך כך וכך. ונ"ל דה"ה אם שוכרו שבעד שבוע א' נותן לו כך וכך בין יעשה בשבת או לא דאל"כ הוי כאלו מצוה לו שיעשה בשבת; (ה) (פן ד') שלא ייחד לו מלאכתו בשבת. דאל"כ הוי אמירה לנכרי שבות ואין חילוק אם אומר לו בשבת או שאומר לו קודם השבת שיעשה מלאכה בשבת אלא יתן לו סתם וכיון שרשות לנכרי לעשות מתי שירצה אף כשעושה בשבת אינו אלא למחר להשלים פעולתו ולכן אסור ליתן לנכרי מעות מע"ש לקנות לו בשבת ואפילו אינו אומר לו בהדיא לקנות בשבת אך שהדבר ידוע שאי אפשר לקנות אלא בשבת שאז הוא יום השוק. אבל כד' ודי מותר ליתן לו בסתם אף על גב שיודע שיקנה בשבת וכן מותר ליתן לו בערב שבת אם אפשר להשיג בשאר ימים ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת. ומותר לומר לנכרי בערב שבת קנה לעצמך ואקח ממך אחר שבת (ס' ע"ז) ואתן לך ריוח (ע"ין ס' תמ"ט) וע"ין לקמן כלל ק"א ס"י ג' בדב"עבד מותר אם קנה הנכרי בשבת. (ומט"ו ס' ע"ז נעלם דין זה):

(ו) (פן ה') שיהיה דוקא מלאכת תלוש. אבל מלאכת מחובר אפי' עומד במקומו דאין ידוע שהוא שלו אסור לפיכך הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצר ובית או לקצור שדהו אם היתה המלאכה במקום שיש לחוש שיבואו שם יהודים בשבת אעפ"י שהוא דר בין הנכרים כיון שיש קרוב למלאכה זו יהודים בתוך תהום שבת אסור לו להניח לנכרים לעשות המלאכה בשבת אעפ"י שקצץ עמהם שכר בקבלנות ומותר מדינא מי"מ אסור מפני הרואין שאינם יודעים ויהשדוהו שהם שכירי יום וזה אסור מדינא ואפי' לקצור שדה שדרכו ליתנו באריסות דהיינו שהנכרי עובד ונותן לבעה"ב מחצה או שלישי וזה מותר מדינא גם חשד ליכא שהרואים יאמרו שהוא ארים ולצורך עצמן עושה בשבת ואם כן היה לנו להתיר בקבלנות שהרואים יאמרו שהוא ארים ומכל מקום אסרו חכמים בקבלנות דהא התירו ליתן באריסות היינו דוקא כשהאמת כן הוא שנותן לו באריסות אבל כשלא נתן לו באריסות כיון שיראו אחר כך שהיהודי נוטל כל התבואה ואסור ידעו שלא היה ארים ויהשדוהו שמסתמא שכר העכו"ם כדרך לשכור דהיינו שכיר יום ומכל מקום כיון דאינו אלא מפני חשד אם היתה המלאכה חוץ לתהום וגם אין עיר אחרת בתוך תהום של מקום שעושין בו מלאכה מותר שהרי לא ידעו כלל יהודים אם עושה העכו"ם מלאכה בשבת ואסור לבנות אפי' בהכ"נ בשבת אף על גב דהוי צורך מצוה ושל רבים (רמ"ז ד) :

(ז) ובדיעבד שעשה נכרי מלאכתו מלאכת מחובר אם הוי שכירי יום דזה אסור מדינא אסור להשתמש באותו בית לו לעולם ולאחרים בכדי שיעשו מדינא (וע' זכ"ר שדעתו כוטה להקל) ונכון להחמיר לעולם אפי' לאחרים אלא שימכור לעכו"ם ואם שכרם בקבלנות דאז מדינא מותר רק שאסור משום מראית עין יש לסמוך בדיעבד להתיר מיהו אם התנה עם העכו"ם שלא יעשה מלאכתו בשבת והעכו"ם עשה בע"כ למחר להשלים מלאכתו אין לחוש כלל (ס"ז) :

(ח) מתוך זה נתבאר דאסור לשכור עכו"ם אפי' בקבלנות לפנות זבלו מחצר דהוי מלאכה דאורייתא ואפי' לפנות הרחוב דהוי של רבים ואיכא למימר דבשל רבים ליכא חשדא מכל מקום גם בזה יש לאסור (וע"ין במלאכת זוכה דין משה גומות ס' א') :

(ט) מלאכת תלוש לצורך מחובר כגון לפסול האבנים ולתקן קורות וכיוצא בו לצורך בנין שהוא בתוך התהום (לכ"ו) אם הוא מפורסם שהוא של ישראל אעפ"י שהנכרי עושה בביתו דינו כמחובר לכל דבר. ומכל מקום בדיעבד במקו הפסד יש לסמוך ולהתיר לשקעם בבנין כמש"כ (רמ"א ס' רמ"ז וע"ש זכ"ר) (ונספר דגון מרצנה כתב ו"ל נלע"ז דאסור זה דוקא כשהאבנים והקורות הם של ישראל ונתנם לאותן עכו"ם לתקנם ולסתמם אבל אם העכו"ם מסתא אבנים שלו ומתקן קורות שלו שבישראל עשה עמו קבולת על הכל והביררה ניד העכו"ם לסתמם אבנים אחרים ולהזניק

חיי אדם כלל ג הלכות שבת

אלו לעלמו אפי' עושה האומן ללוךך ישראל אם אינו נציתו של ישראל אפי' מפורסם
 עושה ללוךך ישראל אפי' מותר זה עדיין לא נקרא מלאכת ישראל כו' ע"ע):
 (י) (פן ו') מלאכת תלוש אינו מותר אלא דוקא כשהנכרי עושה בביתו. ואפי'
 אם הדבר ניכר וידוע לכל שהוא מלאכת ישראל. אבל אם הוא ידוע שהוא מלאכת
 ישראל והעכו"ם עושה במקום מפורסם אף זה דינו כמהובר. ודוקא בדבר שכבר
 נקרא שם ישראל עליו אבל עכו"ם שעושה מנעלים וכיוצא בו לישראל או עגלה
 חדשה אעפ"י שהוא ידוע ומפורסם שעושה לישראל זה אין צריך למחות בידו
 שהרי עדיין לא נקרא שם ישראל עליו שאם ירצה העכו"ם ימכור אותו לאחר
 ויעשה לישראל אחרת ואמנם נ"ל בדבריים שידוע שמנהג כל בני העיר ליתן
 בקבלנות כמו כלים לכובס וכלי עגלה וכיוצא בו אעפ"י שידוע שהוא של ישראל
 והעכו"ם עושה במקו' מפורסם כגון ברוב מותר דלא גרע ממרהץ ותנור לקמן סי'
 י"ג ובביתו של ישראל הכל אסור ולא מהני שום היתר כדלקמן סי' כ"ו דמיהוי
 כשלוחו שציוהו לעשות בשבת (ועוד שהרי אפי' נקבלנות היה מן הדין שימסה אלא
 אלא ימאע לו כדליתא בהגמ"ר וכיון שהיא נציתו ודלתי אסור):

(יא) מתוך זה נתבאר דאסור ליתן איגרת על (הפאלט) בשבת אלא דוקא
 מע"ש דעל (הפאלט) הוי קצין דאף שאינו משלם כאן מכל מקום יצטרך לשלם
 מי שנשתלח לו ואם שולח על ידי שליח מיוחד בעיני נמי קצין או לעת הצורך
 אף בהגם ולפי שרבו הדיעות בעושה בהגם ולכן יותר טוב שלעולם יאמר לעכו"ם
 ליתן לו שכר או י"ש והוי קצין כיון שקיבל עליו שיהיה זה שכרו (ע' זי"ד סי'
 קע"ו) ונ"ל דאסור ליתן איגרת לעכו"ם המכירו אפי' בקצין שהוא יתן האיגרת
 בשבת על (הפאלט) שהרי מיוחד מלאכתו בשבת ואפי' במקום שיש עירוב מכל
 מקום לא גרע ממה שאומר לעכו"ם שישכור לו פועלים בשבת דאסור כדאיתא
 בכלל ס"ב וצ"ע (וע' במל"מ פ"ו הל' ט' סכ' דאפי' אמירה לעכו"ם נע"ט דצדכר א"כ
 אלא מדרבנן אפי' אסור ויזימי ראייה משכירת פועלים) ומכל מקום נ"ל דבהפסד
 יש להתיר ככה"ג דהוי שבות דשבות במקום פסידא דמותר ודוקא בענין
 נזינה לעכו"ם אבל אין ללמוד מזה לבנות בקבלנות ככה"ג שהרי כיון שהוא
 בביתו של ישראל ומפורסם יאמרו שהוא שכיר יום משא"כ באיגרת שהוא דבר
 של צינעה:

(יב) (פן ז') שלא ידוה הישראל במה שהעכו"ם עושה בשבת. לפיכך מי שיש
 לו מרהץ שרוחצין בו או תנור שאופין בו בשכר אסור מדינא לשכור עכו"ם להחם
 ולהסיק אפי' כששכרו להדש ולשנה וכן אסור מדינא להשכיר אותם לעכו"ם שיתן
 לו בעד כל יום ויום סך ידוע שהרי הישראל מרויח על ידי זה שמסיקין בשבת. וכיון
 שהמנהג להשכיר ע"ד זה מרהץ ותנור אסרו הכמים אפי' להשכירם לעכו"ם בהבלעה
 דהיינו שיתן לו בעד כל שבוע או בעד כל הודש כך וכך בין יסיק בשבת או לא
 אעפ"י שאז אין לו ריוח לישראל כלל במה שמסיק בשבת מפני הרואים שיהשדוהו
 ששכר העכו"ם או שהשכיר לעכו"ם לימים כיון שכן הוא המנהג:

(יג) ודוקא במרהץ ותנור שהם של ישראל דכיון שמפורסם הדבר שהם של ישראל
 איכא חשד אבל אם הם של עכו"ם רק שהישראל שכרם מעכו"ם ואפילו כבר
 ישיב בהם הישראל (ע' ח"ר) או אפי' קנאם מעכו"ם אלא שלא ישב בהם מעולם
 ולא נקרא שם ישראל עליו מעולם או שהמרהץ הוא בבית דירה שאינו דר שם
 ואין רוחצין בו כלל יהודים אחרים אלא בני ביתו ושכניו והם יודעים שהשכיר
 המרהץ ותנור לעכו"ם מותר דאין כאן חשד (וע' ח"ר שמתיר אפי' הוא נציתו אם
 אין רוסקין בו אלא ז"צ):

(יד) וכן אם נתפרסם הדבר שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם לעכו"ם
 לשנה או שמנהג אנשי מקומו כך מותר. אבל אסור לשכור פועלים להודש או
 לשנה דהא מכל מקום יש ריוח לישראל. ומכל מקום אין ללמוד מזה להתיר
 להעמיד תנורי בית החורף אע"ג שמפורסם הדבר שדרך לשכור בקבלנות לעולם
 שהרי ידוע דדוקא עשיית התנור עושין בקבלנות אבל המסייעים בדריכת המיט

היו אדם כלל ג הלכות שבת

וכיוצא בזה דרך הוא לשכרם בשכיר יום ואם כן אף שישכירם הכל בקבלנו' אסור כדלעיל סי' ו' וכ"ש כשהוא בביתו שדר בו שצריך ליטול ממנו מפתח הכל אסור כדלעיל (סס' י):

(טז) ולכן דבר שהמנהג כך להשכיר לעכו"ם בין שמשכירו שיתן לו חלק ההציג או שלישי בשדה ובין שמשכירו ליתן לו בעד כל שבוע כך וכך והעכו"ם ישול כל הריזה כרחיים בימים קדמונים שהיה המנהג כן מותר שלא יחשדוהו כיון שהמנהג כן אבל אסור לשכור העכו"ם שיעשה מלאכה ברחיים אפי' בשכרו החדש ולשנה ושיטול היהודי כל הריזה דכיון שהיה ישראל מרויח במלאכתו בשבת אסור מדינא ברחיים ובשדה אסור משום השד כדלעיל סימן ו' (ועיין גמ"ע סימן ת"נ נט"א ע"ס לעיני רחיים):

(טז) ומזה תדע שישראל שיש לו (כרייס הויז) או (ליגעלעכט) או (הוטטע) שעושיין בו זכויות והם דברים שהיה ישראל מרויח ע"י המלאכה בשבת וא"כ דינם לפי מנהג אנשי המקום כמרחץ ותנור או ברחיים ודוקא שהגוף (כרייס-הויז) וכדומה שייך לישראל אבל אם הגוף הוא של עכו"ם רק ישכר מעכו"ם אף על פי שהכלים והעצים הם של ישראל מותר לשכור עכו"ם פועלים בקבלנות דהיינו כשתעשו לי כך וכך שכר או זכויות וכיוצא בו תקחו כך וכך אבל אין היתר לשכור העכו"ם על שבת וחודש דמ"מ מרויח במלאכתו ואין לו היתר אלא בקבלנות (רא"ל בחשונה סי' ק' הציאו המ"א סי' רמ"ד ס"ק י"א):

(יז) וכן ישראל המהויק המכס ושוכר העכו"ם לקבל המכס בשבת מותר בקבלנו' דהיינו שאומר לו לכשתגבה ק' דינרים אתן לך כך וכך דאע"ג דהוי פרהסיא וגם שקובע לו מלאכה בשבת מ"מ משום פסידא התירו ואם הושש שיגנוב מותר להושיב שומר ובלבד שיהיה נזהר שלא ידבר עמו בשום עסק. וכן יוכל להשכיר לו המכס לכל השבתות והעכו"ם יקה הריזה של כל השבתות דזה דומה כאלו לקח ממנו סחורה (ועיין מ"א ע"ס ס"ק י"א):

(יח) לפי המתבאר אין תקנה למי שיש לו (כרייס הויז) וכיוצא בו אא"כ שימכור אותו לעכו"ם ויפרסם הדבר שמכר אותו לעכו"ם והעכו"ם יעשה אותו באפותיקין מפורש בתורת משכון ואז כיון שהגוף של עכו"ם אף שהכלים יהיו הכל של ישראל דינו כמו שנתבאר בסס"י ט"ו שיכול לשכור גוי בקבלנות דהיינו שמכל סך יתן לו סך כך וכך:

(יט) ודע דהיכא שביארנו דאסור מדינא אז אפילו בדיעבד אסור ליטול השכר ואפילו אם אפה העכו"ם בתנור של ישראל בע"כ ונתן לו פת בשכרו אסור לקבל ממנו אבל במקום דמדינא מותר אלא שאסור משום מראית העין מותר בדיעבד:

(כ) (פ"ק) שלא יהיה העכו"ם מושכר לו לשנה לעשות כל מלאכתו או לעשות לו תמיד מלאכה מיוחדת. דאז היה ישראל מרויח במלאכתו במה שעושה בשבת דאל"כ יתבטל יום אחד המלאכה ואסור לכ"ע. אבל כשאינו מושכר לו לעשות תמיד רק למלאכה מיוחדת וכשיש לישראל מלאכה זו עושה זא"ל יושב ובטל לרמב"ם מותר להניחו לעשות המלאכה עפ"י האופנים המבוארים לעיל ולראב"ד אסור ועכ"פ בד' וה' מותר ליתן לו המלאכה אעפ"י שיודע שיעשה בשבת (סס' י) רמ"ז נט"א):

(כא) כל הדברים האמורים הוא כששייך המלאכה לישראל לבדו אבל ישראל ועכו"ם שיש להם בשותפות שדה או תנור ומרחץ ורחיים וכיוצא בו או שהם שותפין בסחורה דבזה ליכא השדא כיון שיודעין שיש לעכו"ם חלק בו אם הם עוסקין בעצמן במלאכה כל א' ביומו (עיין נט"א רס"י רמ"ה) יתנו בתחלת השיתוף שיהיה שכר השבת לעכו"ם לבד וישראל ישול יום א' כנגדו בחול וכן גבי שדה יתנו שהעכו"ם יחרוש ויקצור בשבת וישול בשעת קצירה כנגד עמלו בשבת וישראל כנגד עמלו בחול דכיון שהתנו לא הוטל על הישראל מעיקרא לעשות בשבת ואם כן אין העכו"ם שלוחו. ואם לא התנו והוא הפסד גדול מותרים לחלק סתם וכ"ש במקום

חיי אדם כלל ג ד הלכות שבת

במקום ששניהם עוסקים ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק העכו"ם לבדו דמותר לחלוק עמו כל השכר דעכו"ם אדעתא דנפשי עבד כיון שאין המלאכה מוטלת כלל על ישראל לעשות שיאמר לו כיון שאני לא עסקתי במלאכה לא היה לך ג"כ לעסוק :

(כב) מותר להשאיל כלים לעכו"ם ואפי' כלים שעושים בהם מלאכה כגון כלי מהרישה וכיוצא בו בע"ש וכן מותר להשכיר כלים שאין עושין בו מלאכה ובלבד שלא ישכירם לשבת לבדו ואפי' חדר לדור בו דאסור ליטול שכר שבת אלא ישכירם על איזה ימים ושבת מכללם בהבלעה ובלבד שיצא מביתו קודם שבת שהרואה אותו שיוצא מבית ישראל יחשדוהו שהעכו"ם הלוחו או מכר לו בשבת (רמ"א סי' רמ"ו מ"א סק"ו) ולפ"ז אפי' בעיר שמתור למלטל בכולו אסור אבל יש אומרים דשאלה לעכו"ם אינו אסור אלא משום שהרואה סבור שהישראל צוה לו להוציאו ולפ"ז בעיר שמתור למלטל מותר ויש לסמוך ע"ז לעת הצורך אפי' בשבת וכן מותר להשכיר אפי' כלי שעושין בו מלאכה בד' וה' אע"ג שהעכו"ם יעשה בו מלאכה בשבת שאין אנו מצווין על שביתת כלים אלא דבע"ש אסור כיון שנוטל שכר ע"ז ואם לא היה יכול לעשות גם בשבת לא היה נותן לו שכר כיב א"כ מהו כשלוהו. ועיין לקמן בכלל פ"ב :

(כג) יכול ישראל ליתן לעכו"ם מעות להתעסק בה' ואעפ"י שהעכו"ם נושא ונותן בשבת חולק עמו כל השכר בשוה מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל כלל וגם אין העסק ניכר ממי הוא אבל אם גם הישראל מחוייב לעסוק דינו כמו בסימן כ"א :

(כד) מותר לישראל ליתן סחורה לעכו"ם למכור אם קצין לו שכר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת :

(כה) ישראל ועכו"ם שיש להם בהמה בשותפות יזהיר ישראל את העכו"ם שלא לעשות בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה תהיה אחריות עליו ואפילו מאונסים ויכתוב כן בערכאותיהם לפרסם הדבר וא"כ אף אם עושה בה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי העכו"ם חייב באונסים. ועיין עוד לקמן כלל ג"ז כל פרטי דינים כיצד יתנהג עם בהמתו להשכירה. ודין מי שהחשיך לו בדרך יתבאר לקמן כלל ג"ח :

(כו) מותר ליתן חיטי' ברחיים של מים ע"ש קודם השיבה ולא חיישינן להשמעת קול שיאמרו רחיים של פלגני טוהנות בשבת. ודוקא שהעכו"ם הטוהן הוא מושכר בקבלנות כענין שנתבאר לעיל באיזה ענין מותר ליתן לעכו"ם לעשות המלאכה ודוקא במקום פסידא אבל בלא"ה אסור משום השמעת קול והוי זילותא דשבת אם לא שהשכיר לעכו"ם ואם הרחיים של עכו"ם פשיטא דאין לחוש ובלבד שלא יעמוד הישראל שם דאז מהו כשלוהו. ולצורך הפסח מותר לישראל להיות עומד שם לראות שלא יתחמץ וכן מותר להושיב שומר שלא יגנוב העכו"ם ובלבד שלא ידבר עמו בשום עסק (ט"ו ססי' רמ"ד) :

כלל ד. דין להפליג בספינה מע"ש (סי' רמ"ח) :

(א) אין מפליגין בספינה על הים פחות מג' ימים קודם שבת דהיינו מיום ד' ואילך שכל ג' ימים ראשונים יש להם צער גדול כמש"כ. יחוגו וינועו כשכור ועי"ז יתבטל מעונן שבת. ודוקא לדבר רשות אבל אם מפליג לדבר מצוה מותר אפי' בע"ש דקיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ומ"מ צריך לפסוק עם הנכרי שישבות בשבת ואף שהנכרי לא ישמע לו אה"כ בשבת כיון שפסק עמו כך אין בכך כלום ואם א"א לו לפסוק יש אוסרין ויש מתירין (עיין ס"ה) אבל בשבת אסור להפליג שהרי א"א לו לפסוק עמו ולפי שהעולם הושבין הכל לדבר מצוה בין לסחורה להרויח ואפי' לקבל פני חבירו לכן נוהגין להפליג אפי' בשבת ע"ד שנכתוב בסימן ג' ואין להקל בזה וכ"ש כשהספינה הולכת בשבילו בשבת אבל להפליג על הנהרות שאין שם צער ובלבול הדעת מותר להפליג אפי' בע"ש ודוקא שאין ידוע לנו שמקרקע

חיי אדם כלל ד ה הלכות שבת

שמקרקע הספינה לקרקע הנגר הוא פחות מ"ט אע"ג דיש ספק שמא הוא פחות מ"ט ואז אסור להפליג משום שיצא חוץ לתחום בשבת מ"ט משום ספק אזלינן לקולא ואמרינן מסתמא גבוה י"ט התחומין היא דרבנן וסדרך לקולא וכיון שהספינה גבוהה י"ט מקרקע המים ק"ל דבמים אפי' חוץ ל"ב מיל לכ"ע אין תחומין מן התורה דאין דומה לדגלי מדבר ואם כן לעולם למעלה מעשרה טפחים הוא ספק דרבנן אבל אם ידוע לנו שמקרקע הספינה לקרקע המים פחות מעשרה טפחים או במקום שידוע לנו שיצטרך הישראל לעשות מלאכה בשבת אפילו בנהרות אסור להפליג מיום רביעי ואילך דמיום רביעי שייך כבר לשבת אבל קודם שלשה ימים דהיינו מיום ג' מותר להפליג בכל מקום בין בימים ובין בנהרות ואפי' ידוע שיצטרך לעשות מלאכה בשבת או שאין גבוהה י"ט וא"כ יוצא חוץ לתחום דיום ג' הוא אחר שבת והוי התחיל בהיתר (נמ"א ס"ק ז' יט ט"ס וכל"ל ומדצרי מוספות ד' ק' ד"ה גמירי אין ראיה דהתם כתבו כו') (המ"א כ' דאפי' יוצא למעלה מ' אסור דכיקא תשמישה כמ"ט ס' ת"ד ור"ל השיג עליו שהרי נהדיא אמרינן בעירונין מ"ג ל"א צספכה משמע דלעולם לא כיקא תשמישה ונמ"כ לא עיין ס' דרש"י ס' דהוי קופלת ולא מטעם דלא כיקא תשמישה ומ"מ אם ידוע שמקרקע הספינה לקרקע הנגר פחות מ"ט ויכול ללאת משם בלא איכס י"ט להחמיר שאסור ללאת בצנת מן לתקום) :

(ב) אפילו במקום שהבהמות מושכות הספינה מותר להפליג בע"ש עפ"י התנאים שבסמיך א' ולא גזרינן שמא יתוך זמורה כיון שהבהמות הולכות ברחוק ממנו :

(ג) היכא דמותר להפליג בע"ש אם נכנס בה מע"ש ולא יצא ממנה אע"ג שהספינה מפלגת בשבת מותר ולא אסרו בזה כמו לשוט בשבת כדלקמן כלל מ"ד דכיון שנכנס בה מע"ש הוי ליה כביתו והעולם נוהגין שנכנסין לה מע"ש ויושבין שם עד שתהישך ועושיין שם קידוש ואוכלין מעט כדי לפרסם הדבר שקנו שם שביתה ואם לא יוכלו לעשות שם קידוש אינו מעכב והזורין ולנין בבתיהם דהוי לו כביתו ומותר לכנס בו בשבת וכשיצא ולן בביתו א"כ קנה שביתה ביתו ולכן כשנכנס ע"ד להפליג ומפליג דינו כיצא לדעת בכלל ע"ו ס"י כ"ח כ"ט וכשיבא ליבישה אין לו אלא ד' אמות ואפי' ב"ט שחל בע"ש מותר לקנות שביתה זו דאין זה כמו שביתה עירוב שיתבאר בהלכות תחומין לקנות לו רשות דשביתה זו אינו מועלת לו אלא לענין שיהיה מותר לכנוס בה בשבת ואם לא היה שם עד שתהישך אסור לכנוס לספינה כלל אפי' לישב בה לבר כדלקמן כלל מ"ד ס' ב' ג'. ואם קנה שביתה בספינה זו מכל מקום אסור לכנוס לספינה אחרת. וראיתי מקומות שבהכ"נ שלהם הוא מעבר הנגר ושולחין השמש לקנות שביתה על (הפראס) בשביל כל אנשי העיר וזה טעות הדא דהוה אינו דומה כלל לקניית שביתה תחומין ועוד שהרי גם בתחומין אי אפשר לערב על ידי שליח ברגל כדאיתא בהלכות עירובין וצריך להודיעם שהם מועים אלא כל אחד ואחד שרוצה ללכת לבית הכנסת צריך לקנות שביתה אם לא שנסמך על דעת מ"א שכתב ריש ס' תלר"ט (ע' מה שכתבתי נכשמת אדם ר"ט הלכות סוכה) :

(ד) ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים צריכים לערוב ולשכור רשות מבעל הספינה הנכרי או להבליע בשכר הספינה (ספ"ג) :

(ה) שאר דיני ספינה מבואר בדין הוצאה כלל ג"ה ובדין תחומין כלל ע"ו :

כלל ה. רין הרלקת נרות (פ"י רס"ב רס"ג) :

(א) יזהר לקבל שבת מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע קודם הלילה כל יום אחר שעותיו ומי שמחמיר על עצמו לקבל ב' שעות מן היום קודם הלילה (וכדעת רמ"מ דבין השמשות מחמיל קודם משתשקע השמש) אשרי לו וקדוש ואמר לו אבל קיבל עליו קודם לזה אין בקבלתו כלום. וכל אדם חייב על כל פנים לפרוש ממלאכה לפחות חצי שעה קודם הלילה כי צריך להוסיף מעט מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו והוא מ"ע מה"ת וילפינן מדכתיב ביה"כ ועניתם נפשותיכם

היו אדם כלל ה הלכות שבת

נפשותיכם בתשעה לחדש כו' תשבתו שבתכם. ואמרינן וכי בטי מתענין כו' אלא שצריך להוסיף מחול לקודש ומדכתיב תשבתו שבתכם ילפינן דכל מקום שנאמר שבות כמו שבת וי"ט צריך להוסיף וזמן תוספת זה הוא קודם בהש"מ והעושה מלאכה בתוספת שבת עובר על עשה והעושה בהש"מ חייב באשם תלוי שאז הוא ספק לילה ואפילו מסופק אם כבר הגיע בהש"מ אסור (סי' רס א) ובזמן מועט מאד יכשל ח"ו ולכן יהיה כל אחד נזהר מאד שלא יכנס ח"ו בספק איסור כרת ולכן ימחר לקבל מה דאפשר ומכל שכן בימים הקצרים שבפתאום תשקע החמה ויוצאין הכוכבים נמצא שחילל שבת. ועל כל פנים לא יתאחר חצי שעה כי בין השמשות עם תוספת שבת עולה כמעט לחצי שעה (סי' רכ"ו):

(ב) אע"ג דנהגין שאין מקבלין שבת אלא במזמור שיר או בכרכו מ"מ לא תלי בזה דאפילו לא יתפלל כלל מ"מ כיון שהוא ערך חצי שעה קודם הלילה ממילא חל עליו שבת ואסור במלאכה אלא דקודם לחצי שעה תלוי אם קבל עליו במזמור שיר ליום השבת או בתפלה או כשהדליק נרות. והמון העם טועין מאד ועושין מלאכה עד הלילה והושבין שכיון שלא אמרו מזמור שיר כו' עדיין אינו שבת והם מחללים שבת ועונם גדול. ואי איישר חילי הייתי מתקן שתיכף בשסיימו מנחה בבח"נ אזי ילכו השמששים ברחובות להכריז הדליקו הנר כמו שהמנהג בק"ק פראג ולתקן שמי שאינו מדליק תיכף בהכרות השמש חד"א להדליק יותר כי ראיתי גודל המכשלה שמדליקין בלילה:

(ג) ועוד ראוי לתקן שמוכרי נרות לא ימכרו נרות תיכף לאחר שהשמש קורא לבהכ"נ למנחה כי ראיתי שבה"ש קונים נרות וה' הטוב יכפר:

(ד) המתפלל תפלת שבת מבעוד יום חל עליו שבת בע"כ ואסור בעשיית מלאכה ואפילו אם התנה שאינו רוצה לקבל שבת. ונ"ל דה"ה אם אמר מזמור שיר או הדליק הנר בכונה לקבל עליו שבת (סי' רס"ג):

(ה) בעיר שיש בה ציבור וכבר קבלו עליה רוב הקהל אף על פי שעדיין הוא יום גדול מ"מ חל השבת על המיעוט ג"כ בע"כ ואסורים בכל מלאכות והמור מבין השמשות דאפילו לצורך מצוה אסור בכל השבותין (סי' רס"ד נמ"א ס"ק י"ג) מלבד שבות דאמירה לנכרי במקום מצוה דמותר (ועיין בס' ת"ר נע"ז ס"ט) ומ"מ בעיר שיש בה שני בתי כנסיות אין א' נמשכת להברתה ואפילו אדם שבא לעיר אחרת וכבר קבלו אנשי העיר שבת אף על פי שעדיין הוא יום גדול חל שבת עליו ואם יש עליו מעות הולך לחדר ומניחו ליפול כמבואר לקמן בד"ן מוקצה:

(ו) אפי' דבר שהוא משום שבות אסור בין השמשות אם לא דבר שהוא נחפז ומרוד כגון שאין לו כלים מותר להטבילם ואין מפרישין חלה שהרי יכול לאכול ולהניח עד יום א' חתיכה ולהפריש ביום א' ומערבין עירובי הצירות שאם לא כן לא יוכל לטלטל אבל לא עירובי תחומין דהוי כמקנה רשות אבל מותר לומר לנכרי להדליק נר לצורך שבת ולהדליק (יאר לייט) שהעולם חושבין זה לצורך גדול. וכן יאמר לעובר כוכבים לעשות אפילו מלאכה גמורה לצורך חול אם הוא הפסד מרובה אבל בלא"ה אסור אפי' לומר לנכרי ודוקא בהש"מ או אפילו חצי שעה קודם הלילה שאז כבר קבלו בכל העולם שבת אבל יחיד שקבל עליו שבת בעוד יום גדול מותר לומר לנכרי לעשות כל המלאכות אפי' שלא לצורך מצוה דכיון שעדיין הצבור עושין בעצמן מלאכה ל"ש להחמיר ע"ז שלא לעשות אפי' ע"ז עכו"ם (סי' רס"א ונמ"א ס"ק ו' נרשס נש"ע נטעות כי זה שייך לקמן על דברי רמ"א מי שקבל שבת שעה או נ' ולא עוד אלא שמותר לומר לחבירו שעדיין לא קבל שבת שיעשה מלאכה בשבילו ומותר להנות מאותו מלאכה ובהש"מ של מ"ש נתבאר לקמן בד"ן הבדלה (סי' רס"ג):

(ז) כשיגיע סמוך לקבלת שבת יסדר שולחנו ויזיע המטות ויתקן כל עניני הבית ויהיה עומד כך כל השבת. וישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי שאפשר לו ואפי' אם הוא בדרך לבדו ובבית עכו"ם מ"מ ילבוש בגדי שבת כי אין המלבושי' לכבוד הרואים כי אם לכבוד השבת וישמח בביתא השבת כיוצא לקראת

חיי אדם כלל ה הלכות שבת

מלך ויהיה מפה על השלחן תחיה הפת ומפה אחרת על הפת זכר למן ולא יסיר המפה העליון עד לאחר הקירוש והתחנתנה יהיה מונח כל השבת (סי' רס"ג) וקצת מקומות עושין (פסטייל) זכר למן (רמ"א) :

(ד) יהיה נזהר מאד בהדלקת נרות בזמנו והמצוה הל בין על אנשים או נשי ואפי' אם אין לו מעות צריך לשאול על הפתחים כדי להדליק והוא קודם מלקדש על היין ואפי' אם לא יהיה לו רק לחם מוטב שלא יאכל יותר ויקנה נר לשבת (רס"ג):
 (ט) האשה קודם למצות הדלקה מפני שהיא כבתה נרו של עולם ואפי' היא סומא תדליק ותברך וטוב שיברך הבעל ואם אוכלת במקום שיש בלא"ה נרות לא תברך ונוהגות ללבוש מקודם בגדי שבת ואשרי להם וגם צריכות להתפלל מנחה דאל"כ כיון שכבר קיבלה שבת צריכה להתפלל ערביה ב' אמנם בימים הקצרים שמתאחרים לישב בהנות ואחר כך רוחצות ולבושות ובין כך יבואו ח"ו לספק חילול שבת לכן טוב להזהיר להם שיקדימו לבוא לרהוץ וללבוש וכשמתאחרת מצוה יותר שתדליק כך במלבושי חול מלבוא ח"ו לספק חילול שבת ואם הבעל רואה שמתאחרת מצוה גדולה שהוא ידליק הנרות ולא ישגיח בקטמט אשתו ומצוה גדולה יותר לישב בחשך מלחלל שבת ח"ו. ואם רואה שהוא קרוב לבהש"מ ופשיטא סי' בהש"מ מצוה גדולה שלא ידליק אלא יצוה לעכו"ם להדליק ואשרי השם דרכיו הכל לשי"ש ועכ"פ סמוך להשיכה יזרו האיש לאשתו ויאמר לה להדליק נרות (ל"ע דהרמ"ס צפ"ה לא כ' רק עזיחיר הדליקו את הנר ולא כת' כעמתי' שלשה דברים לריך לומר עשרתם כו' ול"ע) :

(י) צריך להדליק בכל החדרים שמשתמש שם דבר שבת הוא משום שלום בית שלא יכשל בעץ ואבן. ומי שהוא אצל אשתו כיון שהיא מברכת על הנרות בחדר אחד א"צ לברך על הדלקת שאר החדים אבל אם האיש בדרך וכן בחורי' חלומדי' ויש להם חדר צריכין להדליק ולברך. ואם אין לו חדר מיוחד וגם אין לו אשה צריך להשתתף בפרוטה. ועל הירידים שמתאכסנים הרבה בעלי הבתים בחדר אחד ישתתפו כולם וידליק אחד ויברך ויתכוין להוציא כולם בברכתו וגם יכוונן כולם לצאת בברכתו (סי' רס"ג):

(יא) מברכין קודם הדלקת הנרות והמנהג שאשה מדלקת ואחר כך פורשת הידים ומברכת שבהדלקה זו מקבלת שבת ואם תברך תחלה לא תוכל להדליק דברכה היא תהלת ההדלקה. ובשעת הצורך תוכל להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו ואז תוכל לברך קודם הדלקה ואפילו תנאי שבלב סגי. ואם האיש מדליק א"צ להתנות מי"מ טוב להתנות. ומי"מ אף שלא התנה האשה או האיש המדליק מותרין שאר בני הבית במלאכה עד שיקבלו שבת. וי"א דמ"מ אסור ליגע בנרות שהדליקה כיון שכבר אצלה הם מוקצה אבל ב"ט ג"ל דראוי ונכון שילמד כל אדם לאשתו שתברך קודם הדלקה רק כיון שאין חכמה לאשה לכן נוהגות לעולם לברך אחר הדלקה (ונספר דגול מרננה כ' וכל להורות שביו"ט תנך קודם הדלקה כו' ע"ע) :

(יב) נוהגים שמברכין הרבה נשים בבית אחד דכל מה שמוסיפים אור יש בה שמחה יתירה ועכ"פ לא יברכו שנים במנורה אחד וגם בזה נוהגין לברך (וכ"כ פ"ה) :

(יג) יש נוהגים להדליק עשרה נרות ויש מדליקין ז' ועכ"פ ראוי שלא לפחות מבי' נרות נגד זכור ושמור ויעשה נרות יפים. ואשה ששכחה פעם אחת להדליק תדליק כל ימיה נר אחד יותר ממה שהיתה רגילה וכן אם שכחה כמה פעמי' תדליק תמיד נר אחד יותר והדבר הוא משום היכר שתהא זהירה מכאן ולהבא ולכן אם נאנסה ולא הדליקה א"צ להוסיף. וא"ר כ' דלאו דוקא שתוסיף נר אחד אלא שתוסיף מעט שמן או נר אחד יותר ארוך. ויעשה נרות ארוכים שיהיו דולקות עד הלילה להשתמש בו בלילה ולפחות שידלקו כל זמן אכילה אבל אם הם קצרות שאינן דולקות עד האכילה וכן המדליקים בבית ואוכלים בנגות ובהצר ואינן דולקות בלילה שישתמש בהן בביתו הוי ברכה לבטלה ולא קיימו המצוה ואין לאדם לאכול אלא

חיי אדם כלל ה הלכות שבת

אלא במקום הנרות כי הוא מעונג השבת, ואם מצטער הרבה לאכול בבית מפני הזבובים וכיוצא בו מותר לקדש ולאכול בחצר אעפ"י שהנרות בבית כי הנרות נצטוו לתענוג ולא לצער (סע). ואם משתמש בלילה בבית מברך על הדלקתן (כ"מ מתוס' כ"ה ע"ג ד"ה הדלקת הדלקה אפי' כשאינו אוכל סע היא מלווה):

(יד) צריך להדליק במקום שרוצה להשתמש שם לאכילה ועיקר הדלקה תלוי בנרות שעל השלחן, ולכתהילה יזהר שלא למלטל הנרות ממקום למקום וכשצריך לכך אף כשברוך והדליק על השלחן מותר למלטל ולהניחם במקום אחר באותו בית דכל הבית הוא מקומם אבל הנשים שמדליקין בסוכה בהג ומלטלסין לתוך הבית לא יפה עושין (סע):

(טו) אין עושין פתילה לנר של שבת בין נר שעל השולחן בין כל נר שמדליק בבית בדבר שהאור אינו נאחו בו אלא נסרך סביבו והשלחנת קופצת כגון צמר ושער וכיוצא בהם אלא מדבר שהאור נתלה בו כגון פשתה נפוצה ובגד שש וצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהן, ואם הדליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורו אפי' תשימש שאינו צריך עיון שמא יטה, וי"א דאם יש נר אחר מדברים המותרים מותר להשתמש לאור האחרים אפי' הנרות עומדות בהדר אחר כיון שיש במקום א' נר כשר יזכור ולא יטה, וכך דבר שאפשר בלא נר מותר לעשות אפילו אצל הנרות האחרים ולצורך שבת יש להקל בדיעבד (סי' רס"ד):

(טז) כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו אם נתכוין להעבות (פי' לעשותה עבה) הפתילה כדי להוסיף אורה אסור שמא ידליק בהם בפני עצמן, ואם נתכוין להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשלשל למטה מותר ומותר לכרוך דבר שמדליקין בו על גבי גמי או קש כדי ליתן הפתילה בעששית ואפילו אם נתכוין להעבות הפתילה דבזה כיון דלא חזי לפתילה ליכא למגזר, ונותנין רגיר של מלח וגרים של פול על פי הנר בערב שבת כדי שיהא דולק יפה בשבת (סע):

(יז) אין מדליקין נר לשבת אלא משמן הנמשך אחר הפתילה ולפיכך אין מדליקין בזפת ולא בשמן העשוי מצמר גפן ולא בשעווה ולא בחלב וכן אם המדליקין בעשרת מפני שריחו רע ויניחנו ויצא וחובה לאכול אצל הנרות, ולא בצרי מפני שריחו נודף שמא יסתפק ממנו ונמצא מתחייב משום מכבה, ואפי' נתן מעט שמן זית בשמנים אלו אפי' אין מדליקין בהם דגזרי' דלמא אתי לאדלוקי בעינייהו, ושאר כל השמנים חוץ מאלו מדליקים בהם ומ"מ שמן זית מן המובחר, ואם אין לו שמן שמן זית מצוה בשאר שמנים (סע):

(יח) הא דאין מדליקין בשעווה וחלב היינו להניח חתי' חלב ויניח הפתילה בתוכו אבל אם כרך סביב הפתילה כנרות שלנו מדליקין בהם (סע):

(יט) אין צריך להבהב הפתילה (פי' עכין הבהב יפול על דבר שאינו כשרף לגמרי וגם לא קיים לגמרי אל תאכלו ממנו כל מרגום יוכת' מהנהב) ומ"מ נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחורכת ותאחו בה האור יפה ואף בנר שברוך עליו חלב או שעווה עושין כן (סע):

(כ) אין מדליקין בסמרטוטין ר"ל בלאי בגד פשתן הגסים אפי' מהורכים, ואין מדליקין על השלחן בנר ישן של הרם (סע):

(כא) המדליק צריך שידליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מהנר וכן בנרות שלנו צריך להדליק רוב היוצא, ונכון להדליק מתחלה ולכבות בע"ש כדי שתהא נוח לדרוק וזה יעשה האיש:

(כב) נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות מפני שאין בהם ממש ואעפ"י שנופלים לתוך הכלי הם כבים מיד וא"כ אין כאן איסור מבטל כלי מהיכנו אבל אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן המטפף דכיון דאסור להסתפק משמן המטפף כמבואר בדיני מוקצה ונמצא מבטל הכלי מהיכנו ואסור ליתן כלי עם מים תחת הנר כדי שיפלו הניצוצות בתוכו ויכבו ואפי' מע"ש אסור שמא יעשה כן

פה חיי אדם כלל הו הלכות שבת

בשבת ובשבת קרוב לבא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות אבל מותר ליתן בע"ש מים בנר כדי להגביה השמן כיון שאינו מכויץ כלל לכבוי וגם אין המים בעין אבל ליתן בע"ש מים לתוך הקנה שעומד בו נר שעה או חלב כדי שיכבה כשיבא עד המים אסור דהא מתכוין לכיבוי והאש נופל לתוכו ממש והמים בעין והם תחת האש (סימן רס"ה מ"א) ובמקום צורך יש להתיר בזה ולסמוך על הפוסקים דדוקא כשהמים בכלי אחר אסור שמא יעשה כן בשבת ודוקא כשנותן לאחר שהנר דולק כבר אבל אם נותן קודם שהדליק הנר וכ"ש באותו נר עצמו ל"ש למיגור שיעשה כן בשבת שהכל יודעין שאסור ליגע בנר הדלוק (ועיין פ"ר פ"ג פ"ג הכלבו) ;

(כג) נר שהיה דולק מע"ש צריך לכבותה ולחזור ולהדליק כדי שיהיה ניכר שהוא לכבוד שבת (סי' רס"ג) ;

כלל ו. דין ליל שבת וקידוש (סי' רע"א ע"ב ע"ג) :

(א) דין תפלת מעריב נתבאר לעיל בהל' תפלה כלל ל"ד, וכבר נתבאר שם סימן ח' שאף שנוהגין כל ימי החול להתפלל מעריב בזמנו מ"מ מי שתאב לאכול ופשיטא משום שלום בית יכול להקדים בליל שבת להתפלל עם הצבור מפלג המנחה ואילך, ומותר לקדש ולאכול מבע"י דכיון דמצוה להוסיף על הקודש נחשב כלילה ומבואר שם דמחוייב לקרות קיש בזמנה ולכן יזהר להתחיל לאכול חצי שעה קודם צה"כ ומיהו אם תאב לאכול מותר להתחיל אפי' בתוך חצי שעה כיון שכבר קרא בבה"כ (מ"א סימן רס"ז וסימן רל"ה ור"כ סימן רס"ז) ;

(ב) אם התחיל לאכול מבע"י נכון שיאכל עכ"פ כוית משחשיכה כדי שיהיו כל הג' סעודות בשבת עצמה כדכתיב אכלוהו היום ומ"מ אם א"א לו יכול לגמרה מבע"י כיון דחשבינן ללילה (סי' רס"ז) ;

(ג) אם רוצה לקבל שבת מבע"י ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית כלילה רשאי (מ"א סי' רע"א סק"ה) (ומה שהקשה המ"א בס"י רס"ז דהוי"ל יוצא בקידוש שעושה מבע"י למ"ד תוס"ש דרבנן דהא קמ"ן אינו מוציא גדול אע"ג שיבא אה"כ לידי חיוב דאורייתא ע"ש ולי צ"ע שאינו דומה כלל דהתם כיון שאינו מברך בעצמו והקמ"ן אינו מחוייב ולכן אינו מוציא אותו אבל הכא שפיר כיון שהוא בעצמו מברך אעפ"י שעדיין לא הגיע זמן חיוב דאורייתא יוצא בו ודומה לסימן תרמ"א כשבירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה א"צ לברך זמן על י"ט אע"ג שלא הגיע הזמן עדיין כיון שהסוכה הוא מחמת הג' (ע"ש פ"ג פ"ג פ"ג ור"כ סי' רע"א) ;

(ד) מ"ע מה"ת לקדש את השבת מדכתיב זכור את יום כו' לקדשו ר"ל זכרהו זכירת שבת שהוא יום קדוש ומ"מ בקידוש שאמר בתפלה יצא וקידוש על היין ובמקום סעודה אינו אלא מדרבנן ועיקר הקידוש בלילה בכניסת השבת ואם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד מקדש והולך כל הלילה וכל היום מלבד ויכולו שאינו אומר אלא דוקא כשמקדש בלילה שאז היה תכלית מעשה שמים וארץ וכא"א מחוייב לומר ג' פעמים ויכולו דהיינו א' בתפלה וא' לאחר התפלה וא' בקידוש (סימן רע"א) ;

(ה) גשים חייבות בקידוש מדאורייתא אע"ג דהוי מ"ע שהומ"ג משום דאיתקש זכור לשמור כיון דאיתנהו בשמירה דכל מצות ל"ת א' האיש וא' האשה חייבין איתנהו נמי בזכירה והאשה יכולה להוציא את האיש אבל קמ"ן אינו יכול להוציא אשה ומכ"ש כשהאשה לא התפללה דאז חייבת מדאורייתא ואפי' בן י"ג שנים אינו יכול להוציא עד שידוע שהביא ב' שערות, ונ"ל דאם האשה כבר התפללה דאז אין הקידוש אלא מדרבנן כיון שהוא בן י"ג שנים יכול להוציא (עיין ג'ין מ"כ קטן) (ס"ע) ועיין בהל' ברכות כלל ה' סימן כ"ג ;

(ו) יכול אדם לקדש לאחרים אעפ"י שאינו אוכל עמם ואפי' כבר קידש וכבר יצא וקיי"ל דכל שאין מחוייב בדבר אין מוציא מ"מ כיון שזו מצוה המוטלת על

חיי אדם כלל ו הלכות שבת

על כל ישראל וכל ישראל עריבין ולכן יכול לקדש בשבילו אם אינן יודעים לקדש ויכול ג"כ לברך בפה"ג על כוס של קידוש או אם מקדש על הפת יכול לברך המוציא בשבילם (ועיין לעיל כלל ה' סימן י"ח) ובלבד שיכוין המקדש וכן השומע לצאת בזה. ואע"ג שהמקדש לא יטעום כלום אין בכך כלום דאע"ג דבשאר ברכות הנהנין אינו יכול להוציא א"כ אוכל ג"כ כיון שברכה זו צורך לקידוש שהיא מצוה ובמצוה יכול להוציא אע"ג שכבר יצא ואם עדיין לא קידש אסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו (סי' רע"ג):

(ח) מצוה לקדש על יין או יין צמוקים ובלבד שיהיה בו טעם יין והמברכין על יין צמוקים שאין בו אלא מתיקות בעלמא וטעמו כמים מברכין לבטלה וא"י ידי קידוש ומקדשין על יין מבושל ולכן מותר לבשל הצמוקים ולסנן היין ולקדש עליו. ואם הוא כבר נתחמץ אע"ג דריחא חמרא אין מקדשין. ויזהר מאוד שלא יהיה היין מגולה. ובדיעבד כ"ז שלא הפיג טעמו מותר לקדש עליו. ומ"מ ג"ל דדוקא במקום שהיין ביוקר דלא קפדי כולי האי בגילוי מועטת אבל המקדש על השכר יזהר בזה. ולא יקדש על יין שעלה בו קרום לבן שקורין (קאניק) עד שישננו (סימן רע"ג):

(ט) אם אין שותה יין מחמת נדר וכיוצא אין לו לקדש על היין על סמך שישתו המסוכין דדוקא אם המסוכין אינם יודעים לקדש מותר לקדש בשבילם ואז מותר ג"כ לברך בפה"ג בשבילם והם ישתו כדאיתא בסימן ו' משא"כ כשיודעים בעצמם לקדש הוי כמו כל ברכות הנהנין דאסור לברך בשביל חבירו א"כ כשהמברך יטעום ולכן יקדש על הפת (סע):

(ט) אם אין לו יין המנהיג פשוט לקדש על הפת ואפי' כשהשכר או י"ש הוא חמר מדינה כיון ד"א דאסור לקדש על שאר משקין חוץ מיין (סי' רע"ה):

(י) אפי' אם אין ידו משגת ואם יקנה יין לקידוש לא יהיו לו צרכי סעודה אלא פת חריבה מצוה יותר לקנות יין כיון שיאכל פת אבל אם אין לו אפי' פת יקנה פת דאין קידוש אלא במקום סעודה ועוד דהא חייב לאכול פת. ומותר לקדש אף על כזית פת אם אין לו יותר (סע):

(יא) אם אין לו אלא כוס א' יקדש עליו בלילה ואם יכול למגו אזי יקדש גם בשחרית על היין דנפשו של אדם קצה בשכר אבל הברלה לכ"ע יכול להבדיל על השכר אם הוא חמר מדינה (סע):

(יב) יקדש תחלה ואח"כ יטול ידיו לאכילה כדי שלא יפסיק בין נט"י להמוציא אבל בני ביתו נטלין קודם הקידוש. ומ"מ אם טעה ונטל ידיו תחלה יכול לקדש על היין ולא הוי הפסק כיון דאסור לאכול בלא קידוש א"כ הוי צורך סעודה (סע):

(יג) צריך להדיח כוס של קידוש וטעון כל מה שטעון כוס של בהמ"ז כמבואר לעיל כלל מ"ו. ולא יהיה פגום. ויכול לעמוד בשעת הקידוש ושוב יותר לישב ויסתכל בכוס ובנר בשעת הקידוש וצריך לומר ויכולו. ואם שכת ויכולו אומרו באמצע הסעודה על כוס ואם אין לו כוס אומרו בלא כוס וצריך שיכסה הלהם בשעה שמקדש בין בלילה ובין ביום שהרי ברכת המוציא או במ"מ קודם לברכת בפה"ג כמבואר בהל' ברכות כלל כ"ז ואפי' אם כבר קידש מ"מ יכסה הלהם זכר למן שהיה מכוסה מלמטה ומלמעלה (סע):

(יד) קידוש וקודם שטעם הפסיק בדיבור בדברים שאינם לצרכי סעודה כלל חוזר ומברך בפה"ג אבל א"צ לחזור ולקדש אבל אם הפסיק בדבר שהוא לצרכי סעודה ופשיטא במה שהוא צורך קידוש א"צ לחזור ולברך (סע):

(טו) צריך לשחות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו דהיינו כל שייסקנו לצד א' בפיו יראה מלא לוגמיו והוא רוב של רביעית. ולכתחילה יזהר המקדש לטעום מלא לוגמיו ד"א דלא מהני שתיית אחרים דדוקא המקדש צריך לשחות מלא לוגמיו ובדיעבד אפי' טעם א' מן המסוכין כמלא לוגמיו יצא ואין שתיית שנים מצטרפין ובדיעבד אפי' אם שתו כל המסוכין רק כמלא לוגמיו יצא (סי' רע"ב מ"ח ס"ק ט').

ואם לא טעמו כלל ושתה אחר שאינו מן המסובין את הכוס צריך לברך על כוס אחר בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש כדלקמן בס"י מ"ו (סז) :

(טז) והיה אם נשפך הכוס קודם ששתה ממנו הוא או אחר מן המסובין הוי כאלו קדש בלא כוס ולכן יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג ושותה וא"צ לחזור ולקדש דהוי כאלו קדש על כוס זה כיון שעכ"פ שותה יין ואם היה בדעתו בשעת ברכה לשתות יין יותר אין צריך לברך בפה"ג אלא ישתה כוס אחר בלא ברכה וכל זה שלא הסוה דעתו בנתיים אבל אם כבר יצא ממקומו בנתיים קודם שטעם מכוס אחר צריך לחזור ולקדש דשתיית הכוס מעכב (מ"א וא"ר) (סז) :

(יז) קידש על כוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא מים יחזור ויקדש דעכ"פ מדרבנן צריך לקדש על כוס יין . ומ"מ אם היה דעתו לשתות יין יותר אעפ"י שאינו עומד על השלחן אין צריך לברך שנית בפה"ג רק לקדש ובלבד שלא יפסיק בדיבור . ונ"ל שאם היה שכר אם הוא במקום שהוא חסר מדינה א"צ לקדש שנית אלא יברך שהכל וישתה (ומלאתי כן נא"ר) . ודוקא שלא היה יין מוכן לפניו על השלחן אבל אם היה מוכן לפניו ודעתו לשתות ממנו אין צריך לברך בפה"ג ולא קידוש דהוי כאלו קדש על היין (ט"ז סס"י רע"א ועיין א"ר עכ' דאפטר דגס מ"א מודה בזה) ואם לא היה בדעתו לשתות עוד . יין נ"ל דלא מהני שעומד לפניו (ח"ל רדנ"ו במשנתו מ"ג סימן תל"ו ויותר נראה שמיכף אחר קידוש . יכלע על הפת ויעלה כמו יין) (סז) :

(יח) גם בשחרית צריך לקדש על כוס של רביעית ומצוה מן המובהר לקדש על היין גם בשחרית . ואם הביב לו יין שרף יזהר שיהיה הכוס מחויק רביעית וישתה מלא לוגמיו ומ"מ אם אירע שנשפך וכיוצא בו אין צריך לחזור ולקדש ודי בברכת הפת ואם אין לו יין ושאר משקין יכול לקדש על הפת ואפי"ן אין לו פת א"צ להמתין אם דחוק לאכול (מ"א סס"י רפ"ט וא"ר סי' רפ"ו) :

(יט) קידוש של יום אינו חל עד אחר שהתפלל שחרית שהרי קודם שהתפלל אסור לאכול ולכן מותר לשתות מים וכיוצא בו קודם שחרית בלא קידוש אבל קודם מוסף אסור לטעום עד שיקדש ומותר לקדש לשתות כוס יין ולאכול מיני מזונות ואפי"ן מעט פת רק שלא יסעוד סעודה ואם הוא חלש מותר אף לאכול סעודה קודם מוסף (מ"א סימן רפ"ו) :

(כ) קידוש בין ביום ובין בלילה אינו אלא במקום סעודה ממש . ומ"מ אם קידש בפניה זו ונמלך לאכול אחרת באותו חדר אפי"ן הוא גדול הרבה אין צריך לחזור ולקדש . וי"א אפי"ן ברואה מקצת מקומו דרך הלון אפי"ן מבית לחצר אין צריך לחזור ולקדש . ואם היה בדעתו לאכול בהדר אחר שבאותו בית מהני אבל מבית לבית אחר לגמרי לא מהני אפי"ן היה דעתו וצריך לחזור ולקדש שם אם לא שאכל במקום ראשון קצת כדלקמן (סי' רע"ג) :

(כא) צריך לאכול במקום סעודה לאלתר או שיהיה דעתו לאכול לאלתר כאן ואפי"ן אם אירעו אחר כך איזה אונס שהוצרך לשהות איזה זמן מ"מ כיון שלא יצא בנתיים אין צריך לחזור ולקדש אבל אם אין דעתו לאכול מיד אלא שדעתו להפסיק בדברים אחרים וגם הפסיק אפי"ן לא יצא ממקומו ואכל במקום שקידש מ"מ צריך לחזור ולקדש אבל אם היה דעתו לאכול בבית אחר ונמלך ואכל במקומו יצא (סז) :

(כב) מקום סעודה לענין קידוש אפי"ן לא ישתה אלא רביעית יין שחייב עליו ברכה אחרונה וכ"ש מיני מזונות סגי אבל פירות לא מהני וכן שכר אע"ג שמקדשין עליו לא מיקרי סעודה שאינו סועד הלב (והש"ג כ' דאפילו פירות מהני ויש לסמוך עליו בשחרית אם קלג לנו קלת וכ"כ א"ר) (סז) :

(כג) אם קידש בביתו ושמע שכנו ומתכוין לצאת בקידוש של זה אם גם המקדש מתכוין להוציאו יצא (סז) :

(כד) משקיבל עליו שבת אעפ"י שהוא יום גדול עדיין או בס' חשיכה דאז חל שבת אסור לטעום כלום עד שיקדש ומ"מ מותר לרחוץ פיו במים כיון דאינו מכוין להנאת

חיי אדם כלל וז הלכות שבת

להנאת טעימה ואפי' ה' יושב בסעודי ואוכל צריך להפסיק דהיינו שפורס מפנה על הלחם ומקדש, ואם מקדש על הפת אין צריך לברך המוציא לכ"ע דכיון דלעולם מברכין המוציא קודם קידוש ואם כן לא הפסיק כלל להצריכו לברך וכן כשמקדש על היין והי' שותה יין תחלה אין צריך לברך לכ"ע בפה"ג דאין כאן עדיין הפסק כלל אבל כשקידש על היין "א דצריך לברך המוציא דהקידוש היה הפסק כיון שע"י הקידוש היה אסור באכילה, ומ"מ כיון ש"א דאין צריך לברך המוציא דס"ל דקידוש לעולם לא הוי הפסק ס' ברכות להקל, ואם כבר נטל ידיו במים אחרונים או שאמר הב לן ונברך לכ"ע צריך לברך המוציא וגם בפד"ג (ס' רע"ה) :

(כה) ודוקא בסתם שלא אמרו דבר אבל אם אמרו בואו ונקדש ואם כן כיון דע"י אמירה זו נאסר להם לשתות כשיחזרו לשתות יין צריכין לברך דהוי כהיסח הדעת אבל על כוס של קידוש א"צ לברך שהרי מזה לא הסיח דעתו שהרי אמרו בואו ונקדש, ולפי שיש בזה דיעות הרבה ראוי שלא יכניס עצמו לס' ברכות ויברך בהמ"ז קודם חשיכה (סג) :

(כו) אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא אם עדיין לא פעם המוציא יביא לחם משנה יקדש וא"צ לחזור ולברך המוציא וגם לא יקדש על היין אפי' הוא מזומן לפניו כדי שלא יפסיק בין המוציא לאכילה אבל אם כבר אכל פרוסת המוציא יכול לקדש על יין אם יש לו וא"ל מקדש על הפת ולא יברך המוציא וכן אפי' אכל כבר ולא קידש אימתי שנוכר בלילה מקדש וצריך לאכול מעט כדי שיהיה קידוש במקום סעודה (סג) :

(כז) בלילה אם אין לו פת ולא יין לקדש עליו ויש לו פירות וכיוצא בו אם מצפה שיביאו לו פת או יין ימתין איזה זמן ומ"מ א"צ להמתין יותר מחצות (מ"ח סס' רפ"ט) ואם הוא חלש נ"ל דאין צריך להמתין ויאלץ מה שיש לו בלא קידוש (ע"ט זמ"ה) :

(כח) בימי הגמרא היו נוהגין לקדש בבתי כנסיות ובבתי המדרשים להוציא האורחים שאכלו שם ועכשיו אע"ג שאינם אוכלין שם אורחים מי"מ נוהגין לקדש ואם יש שם תינוקות יתן לתינוק ואם אין שם תינוק ישתה המקדש שיעור רביעית בבת אחת כדי שיהיה נחשב לסעודה כדלעיל סימן כ"ב ויברך ברכה אחרונה (ס' רפ"ט) :

כלל ז. דין ג' סעודות ותענית:

(א) כל אדם מישראל בין איש או אשה חייב' לאכול בשבת ג' סעודות וסמכו אקרא דכתיב ג' פעמים כפי-המן היום דהיינו א' בלילה וב' ביום ואם נאנס בלילה ולא אכל יוכל להשלי' ביום וגדול עונש המבטל אחת מהן (ס' רל"ה) :

(ב) והייב אדם לבצוע בכל סעודות שבת אפילו אוכל הרבה פעמים על ב' ככרות שלימות וזכר למן דכתיב לקטו לחם משנה ואוחזו שניהם בידו בשעת המוציא ובצוע א' מהן ורבים נוהגין להתוך שניהן, ואם מקפיד על הוצאה עושים ג' הלות גדולות וג' קטנות ובכל סעודה בוצע על א' גדולה וא' קטנה ומן הגדולה יבצע פרוסה גדולה לכבוד שבת שמראה שהוא רוצה לאכול הרבה וי"א דבסעודת מנחה סגי בפת א' אם אין לו דביום ו' ירד לכ"א ב' עומרים ומכל עומר עשו ב' ככרו' הרי ד' ככרות אכל א' בע"ש וא' בליל שבת וא' בשחרית וא"כ לא נשאר לסעודה ג' רק כבר א' ומ"מ אם אין לו פת שלימה אינו מעכב ויכול לקדש אפי' על כזית פת (סג), ונכון לנהוג שזה שבוצע יכוין לפטור בכרכת המוציא כל המסובין וגם יאמר להמסובין שיכונו לצאת בכרכתו כדי שכולם יצאו בלחם משנה וכשמוציא אחרים או יאמר ברשות רבותי אעפ"י שהוא הבעה"ב או הגדול והוא מדרך ענוה :

(ג) חייב לאכול פת בכל סעודה מג' סעודות וירבה בבשר ומעדנים כפי יכלתו ולתחלה יאכל פת יותר מכביצה דזה נקרא סעודת קבע אבל כביצה נקרא עראי ולפתות

חיי אדם כלל ו הלכות שבת

ולפחות חייב לאכול כזית פת ואפילו בסעודה ג' יזהר מאוד לאכול פת דוקא ולכן יזהר כל א' שלא למלא כריסו בשחרית כדי שיוכל לקיים מצות סעודה ג' שעונש המבטלה גדול מאוד. והמן סעודה ג' הוא דוקא לאחר הצות והאוכל קודם לכן לא יצא ואם נמשכה סעודת שחרית עד לאחר הצות יפסיק הסעודה ויברך בהמ"ז ויטייל קצת או יאמר איזה מזמור ויטול ידיו ויברך המוציא ויסעוד שאם ימתין עד אחר מנחה תסתם האיציטומכא ויאכל אכילה גסה. ואם יודע שאפשר לו לאכול לאחר מנחה יתפלל תחלה עם הצבור ויאכל אחר מנחה וכן ראוי לעולם לכתחלה לאכול לאחר שהתפלל ומ"מ אם אכל קודם שהתפלל יצא. ומי שא"א לו כלל לאכול כזית פת בסעודה ג' בשעת הדחק יש לסמוך לצאת במיני מזונות ולפחות בבשר ודגים ואם אין לו כל זה עכ"פ יאכל פירות אבל כ"א חייב לדחוק עצמו לאכול עכ"פ כזית פת וע"פ שחל בשבת אזי יקיים במיני טיבון שעושיין ממצה כתוש' או בבשר ודגים או פירות (ר"ל"ה) :

(ד) אסור להתענות בשבת לשם תענית אפי' זמן קצר ואפי' שלא לשם תענית אסור עכ"פ להתענות עד הצות. ואע"ג דמצד הדין מותר להתענות ת"ח בשבת אם נפשו ענומה עליו כמבואר בש"ע (סי' רפ"ה) מ"מ יותר טוב שלא להתענות ויקבל עליו להתענות ב' ימים בחול ומכ"ש אם הוא גברא דלא קפיד בחלום או שהתענית רע לו ומצטער הרבה בו יותר ממה שמצטער מפחד החלום אסור להתענות בשבת וגם בחול אינה מצוה. והמתענה בשבת אומר ענגו אחר סיום תפלתו בלא ברכה ויאמר הרבון אהר תפלתו כמו בחול ומשמע מכל הפוסקים דתענית אסור בשבת מדאורייתא (ע' נסו' תרל"ט סעיף ו' וע"ג נגמ' ופוסקים) דכתיב מקרא קדש וזהו מכלל קריאת קדש או מדכתיב אכלוהו היום :

(ה) אין צועקין ולא מתריעין על שום צרה בצבור הוי' מצרת מזונות ועיר שהקיפוח אויבים או נהר וספינה המטורפת בים או לחולי שיש בו סכנת היום זועקים ומתחננים וכן נהגו לומר מצלאין בשבת אבל יחיד שאירע לו מאורע וצריך לרחמים יבקש ויפול על פניו ביחיד דהא אפי' תענית מותר בשביל חלום וכשעושיין מי שבירך לחולה שאין בו סכנה יאמר שבת היא מלועוק כו' (רפ"ה) :

(ו) אעפ"י שהאכילה בשבת הוא מצוה מ"מ מי שמיק' לו האכילה אינו חייב לאכול (סו) :

(ז) מצוה להרבות בפירות ומגדנים ומיני ריח כדי להשלים ק' ברכות ומצוה לענוג בכל דבר שהוא לו לענוג שנאמר וקראת לשבת עונג (ר"ל) :

(ח) יו"ט שחל בשבת יעשה סעודה קודם ט' שעות. ומ"מ בדיעבד יאכל אפי' לאחר תשעה שעות :

(ט) חייב כל אדם להשלים הפרשיות עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ולכתחלה ישלים עד המנחה ובדיעבד עד יום ד' בשבת דיום א' ב' ג' מיקרי לאחר שבת ובדיעבד עכ"פ עד שמחת תורה שאז משלימים הציבור ואם שמע משי"ן פעם א' נחשב לו לקריאה אבל אסור לסמוך לכתחלה ע"ז (רפ"ה) :

(י) אע"ג שמצוה לענג השבת בכל מיני עונג מ"מ לא ימשוך כל היום בזה אלא שחרית מתפללין וקורין ומתפללין מוסף ואוכלין ומתענגין באכילה ומי שרגיל לישן מעט יישן מעט ואחר כך קובעים ללמוד. ופועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה בכל ימי השבוע מחוייבים לעסוק יותר בתורה בשבת מאותן הלומדים כל השבוע ואחר כך מתפללין מנחה ואוכלין סעודה ג' וחוזרין ללמודם או בתהילים ולא יאמר אישן בשבת כדי שאוכל להיות ניעור. במ"ש דהוי כמכין לחול (ר"ל) :

(יא) דיני תפלות שבת והטועה בהן כבר מבואר בהל' תפלה. ודין טעות בבהמ"ז מבואר בהל' בהמ"ז. ובאמירת אב הרחמי' יש מנהגי' שונים. והמנהג הפשוט כשיש התונה ומילה או ביום שאין אומרים בו תחנון אין אומרי' א"ה מלבד בימי ספירה אפי' כשיש התונה ומילה מ"מ אומרים מפני הנזירות שהיו אז כדאיתא ביוצרות אבל אם הל' ר"ח אייר בשבת אין אומרי' וכן כשמברכין ר"ח אב א"א (סי' רפ"ד) :

חיי אדם כלל ה הלכות שבת

כלל ח. דין הברלה (מסימן רל"ג עד סי' ע"א) :

(א) מאחרין תפלה ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש ואסור לעשות שום מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים ולא מפורדים שאין אנו בקיפין בנינונים ורצופים מטעם תוספת שבת ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו (רל"ג) :

(ב) מי שהוא אנוס יכול להתפלל של מוצאי שבת בשבת מפלג המנהג ולמעלה ויכול להבדיל מיד אבל לא יברך על הנר ואסור בעשיית מלאכה עד צה"כ ומ"מ ימתין מלקרות ק"ש עד צה"כ (סא) :

(ג) מתפללין ואומר אתה הוננתנו בתפלה ואם לא אמר כיון שאמר בא"י אעפ"י שלא אמר עדיין חונן הדעת א"צ לחזור שהרי יבדיל על הכוס ועכ"פ אסור בכל מלאכה עד שיבדיל (רל"ד) :

(ד) טעה ולא אמר אתה הוננתנו ואין לו כוס בלילה להבדיל אם נזכר קודם שומע תפלה יאמרנה בש"ת ואם שכח גם בש"ת אם סובר שלא יהיה לו כוס גם למחר צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה אבל אם שכח להבדיל בתפלה במ"ב אע"ג שאינו מבדיל על הכוס בלילה ונס למחר מ"מ כיון שמבדיל במוצאי ט"ב א"צ לחזור ולהתפלל (סא) :

(ה) שכח הברלה בתפלה וגם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפלה אע"ג שאם הבדיל בתפלה וטעם קודם שהבדיל על הכוס מותר להבדיל על הכוס הכא כיון שטעם ולא הבדיל בתפלה צריך לחזור ולהתפלל (סא) :

(ו) אפי' אם הבדיל תחלה על הכוס מ"מ צריך להבדיל בתפלה (סא) :

(ז) מי שאין לו יין להבדיל או שכר יכוין להברלה שעושה הש"ץ (רל"ה) :

(ח) אע"ג דלא גזרו על השבותין בין השמשות כדלעיל כלל ה' סי' ו' דוקא בע"ש אבל במ"ש אפי' בה"ש אסור בכל מה שאסור בשבת אפי' אמירה לנכרי דכיון דנבר אתחוק שבת מספיקא לא נפיק מקדושתיה (מ"א סימן אפי"נ וסימן אפי"ו ס"ק י"ג וסי' מקס"ב ס"ק א') :

(ט) יש לזהר לשחות מים מן נהרות בין מנהג למעריב בשבת ואבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יזהר שפי (ונמוס' ק"ה ד"ה דאכלי ונמא' ראב"א סי' א' קי"ט עמ"ע דמיס אפי' נביתו אסור לכל אדם ול"ע סס נגמול) :

(י) מי שמתאחר להתפלל במ"ש בלילה מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו ומותר להנות ממלאכתו (סס"י רס"ג). וכן בשמיני של פסח שאכל מבעוד יום ונמשכה סעודתו בלילה והוא עדיין לא התפלל ולא הבדיל מותר לאכול חמץ דהא באמת הוא לילה רק שאסור במלאכה עד שיבדיל אבל חמץ אינו תלוי בהברלה (מ"א נ"ח) :

(יא) כשם שמצוה לקדש שבת בכניסתו בדברים דהיינו קידוש כך מצוה לקדשו בדברים ביציאתו דהיינו הברלה ולרמב"ם הוא מ"ע מן התורה בכלל זכור ולשאר פוסקים הברלה דרבנן (סי' רל"ו) :

(יב) נשים חייבות בהברלה כשם שחייבות בקידוש. אך י"א בהברלה אינו תלוי בשמירת שבת ואם כן אינו בכלל כל שישנו בשמירה כו' והוי מ"ע שהזמ"ג ופטורו וגם אין בה עשייה אלא ברכה לברך ולכן אין רשאות הנשים להבדיל לעצמן אלא ישמעו הברלה מאיש ומש"ה אסור לאיש שכבר הבדיל להבדיל בשביל נשים כיון שהן פטורות. ומ"ה המנהג שמבדילות לעצמן כמו בשאר מ"ע שהזמ"ג דפטורות ואפ"ה מברכות (סא) :

(יג) הברלה אינו אלא על יין או שכר וכיוצא בו מה שהוא חמר מדינה אפי' (קוואס) בשעת הדחק חוץ מן המים ולא על הפת חוץ מ"ש שהל במ"ש דאגב הקידוש אומר גם הברלה על הפת (סא) :

(יד) כוס של הברלה יזהר בו גם כן בכל הדברים שצריך כוס של בהמ"ז ולא יהיה פגום (סא) :

פח

חיי אדם כלל ח הלכות שבת

(טו) אם אין לו דבר להבדיל עליו וגם אינו מצפה שיחיה לו למחר די לו בהבדלה שבתפלה וגם יאמר המבדיל בין קודש לחול ומותר אז אפי' לאכול ואם מצפה שיחיה לו למחר יש אומרים דאסור לאכול עד מחר. ומ"מ כשהוא תאב מאוד לאכול יכול לסמוך ולאכול אחר שהבדיל בתפלה ואומר המבדיל (ע):

(טז) כיון שהגיע ס' השיכה או שהתפלל מבע"י אסור לאכול עד שיבדיל ודוקא להתחיל ולאכול אבל אם היה יושב ואוכל מבע"י אין צריך להפסיק כלל ומותר לו לאכול ולשתות כ"ו שירצה ואפי' אמרו בואו ונבדיל רק יש אומרים דלשתיה כיון שאמרו בואו ונבדיל הוי כהיסח הדעת וצריך לחזור ולברך על השתיה ולכן יש לזוהר בזה. ומ"מ בדיעבד ג"ל דלא יברך דס' ברכות להקל (ר"ט):

(יז) ודוקא כשהיה יושב ואוכל אבל אם לא אכלו רק שקבעו עצמן לשתיה כיון שהוא ספק השיכה צריך להפסיק ואסור לשתות ודוקא שאר משקין אבל מים מותר לשתות ועיין לעיל סי' ט' (ע):

(יח) וכ"ז שהתחיל קודם חצי שעה ללילה דעדיין לא הגיע זמן ק"ש אבל אם התחיל באיסור דהיינו בתוך חצי שעה ללילה ואם כן כיון דק"ש דאורייתא צריך להפסיק ולקרות ק"ש ולהתפלל ואם כן כבר חל עליו חובת הבדלה ואסור לאכול עד שיבדיל (ע):

(יט) יש לזוהר שלא להבדיל באמצע הסעודה או באמצע השתיה כי יש מחלוקת אם צריך לחזור ולברך על כוס של הבדלה ואפילו אם מבדיל על השכר באמצע אכילה יש אומרים דצריך לברך. ואם יש לו צורך להבדיל מ"מ לא יברך (מ"א ז"א ז"מ) אם שתה כבר יין אבל אם לא שתה יין יבדיל על היין ויברך עליו לביע (ע):

(כ) כשהיה אוכל וחשכה לו שאמרנו שאין צריך להפסיק גומר סעודתו ומברך בהמ"ז [על הכוס] ומותר לשתותו ומי שאינו נזהר בכל השנה לברך על כוס גם עתה אסור לשתות. ודוקא בודאי השיכה אסור אבל בספק השיכה ג"ל דמותר לשתות כוס של בהמ"ז אפי' מי שאינו נזהר (לפי מ"ז המ"א סי' רנ"ט ס"ק א' ונס"ק ג' דאפי' נספק קשיכה הנדלה קובעת ואסור להתחיל לביע א"כ אפי' נספק קשיכה אסור לשתות למי שאינו נזהר אבל הט"ז נס"ק א' כתב דלרא"ז נספק קשיכה מותר להתחיל וכ"כ א"ר). ואם כן יש לסמוך עכ"פ לשתות כוס של בהמ"ז בספק השיכה אפי' למי שאינו נזהר:

(כא) טעה ואכל קודם הבדלה יכול להבדיל אחר כך (ע):

(כב) שכח ולא הבדיל במ"ש מבדיל עד סוף יום ג' דכ"ז שייך לשבת ודוקא המבדיל אבל על נר ובשמים אינו מברך אלא במ"ש דטעם של בשמים כדי להשיב הנפש שנשממה יתירה הולכת ממנו וגם הנר משום שנברא במ"ש וזה שייך דוקא במ"ש. ומי שמתענה ג' ימים ולילות ישמע הבדלה מאחרים או שיבדיל ויתן לשתות לתינוק וכן נכון לעשות (ע):

(כג) אסור לעשות ישום מלאכה קודם שיבדיל ואם הבדיל בתפלה אעפ"י שעדיין לא הבדיל על הכוס מותר. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ועושה מלאכה ובי"ש שחל במ"ש אומר המבדיל בין קודש (לקודש) כו' ברוך המבדיל בין קודש לקודש (א"ר) וכן צריך ללמד אדם בתוך ביתו לנשים שיאמרו כן קודם שידליקו נרות. וכל אדם יזהר שלא להדליק נר אפי' כשהבדיל בתפלה עד אחר סדר קדושה אבל מלטול בעלמא מותר (ע):

(כד) כשהוא מבדיל אפי' להוציא אחרים אע"ג דמדינא צריך הסיבה או ישיבה מ"מ אפי' הגדולים לא נהגו כך דכיון דקובעין עצמן לצאת ידי הבדלה מהני גם ליהן ונטול היין בימינו בשעה שמברך על היין וכשמברך על הבשמים נוטל אותן בימין שכל דבר שמברכין עליו צריך לאחזו בימינו ומ"מ נוטלין גם הבשמים בשמאלו וכן כשמברך על הבשמים נוטל היין בשמאלו (כדלמריקן) נגמרא מסדר כולו אכסא וכן כ"ל). (רנ"ז):

חיי אדם כלל ח ט הלכות שבת

(כה) אם אין לו בשמים אין צריך לחזור אחריהם ומותר לברך על פלפלין שקורין (ענגילצע סעפער) אבל סתם פלפלין הוי ספק ברכה (רל"ז):

(כו) מי שאינו מריח לא יברך על הבשמים אפי' כשמוציא אחרים גדולים אם לא שמוציא ב"ב הקטנים שהגיעו לחינוך:

(כז) כיון שהיה אסור להדליק נר כל השבת הוי כאלו נתחדש עתה ברייתה כמו שהיה בו ימי בראשית ולכך תקנו חכמים לברך על האור במ"ש בורא מאורי האש ואין צריך לחזור אחריה אלא כשרואה במ"ש מברך ואם לאו אינו מברך (רל"ח):

(כח) מצוה לברך על אבוקה והוא נר שיש לו ב' פתילות או ב' נרות קלועים ביחד ואם אינם קלועים עכ"פ ידביקם זה בזה דאל"כ לא הוי אבוקה דכל אחד עומד בפ"ע (סג):

(כט) נהגין להסתכל בצפרני ידיו ולא יראה פני האצבעות ויכוף האגודל בפנים:

(ל) אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת:

(לא) אין מברכין אלא על נר שלא נעשה בו עבירה ואפי' הדליקו בשבת לצורך חולה מברכין עליו שלא נעשה בו עבירה אבל נר שהדליק נכרי אפילו הדליק בשבילו אסור שהרי היה אסור לישראל לצוות לנכרי להדליק (נא"ר כ' דדוקא לתולה איש בו סכנה שמתר לישראל בעלמו להדליק אבל אם אין בו סכנה דומה לנכרי שהדליק נר בשבילו וליכ' דל"ד דהתם אין הימר לישראל לנאות לנכרי אבל הכא שומר לישראל לנאות שידליקו. ואע"ג דמתר לומר לו הדלק לך נכך בשנילך מ"ע אין זה בדרך ליווי אלא אזכרה בעלמא משא"כ לנורך חולה שאין בו סכנה ואפי' בדיעבד לא יצא (מ"ח סג):

(לב) אין מברכין על הנרות שעומדין בבית הכנסת שאינן עשויין להאיר רק לכבוד:

(לג) סומא אינו מברך על הנר דבעי' עד שיאותו לאורו אבל שאר הבדלה מברך:

(לד) נר העומד בפנס שקורין (לאנטערנע) של זכוכית מברכין עליו אבל אם עומד בפנס של ברזל שיש בו נקבים שאינן יכול לראות השלכת אין מברכין עליו:

(לה) מצוה להרבות קצת בנרות ולומר זמירות ולהזכיר אליהו הנביא כדי שיבא ויבשר לנו (רל"ד) ולא יפשוט בגדי שבת עד אחר הבדלה:

(לו) אשרי למי שמקיים סעודה רביעית בפת והיא נקראת סעודת מלוח מלכא ולמי שא"א לו לאכול פת עכ"פ יאכל מיני מזונות וזהו הוב גמור (סג):

(לז) במוציא י"ט בין במוציא יו"ט לחול בין במוציא יו"ט לחה"מ מבריל בתפלה כמו במוציא שבת אלא שאינו מברך על הנר ולא על הבשמים וכל דינו כמו בהבדלה במ"ש. וי"ט שהל להיות במוציא שבת אומר ותודיענו באתה בחרתנו ואם שכח אין מחזירין (מ"ח א):

כלל ט. דין ל"ט מלאכות בכלל ובאיזה ענין חייב עליהן:

(א) צוה בוראנו ויוצרנו שלא לעשות מלאכה ביום השבת כדכתיב וביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה וקבלו חז"ל שלא נקרא מלאכה אלא אלו שהיו במשכן שהיו צריכין למלאכת המשכן והם הזורע והחורש והקוצר והמעמר והדש והזורה והבורר והמוחק והלש והאופה או מבשל וכל מלאכות האלו היו נצרכים לסממנים שהיו צובעין בהם את היריעות הגזוז הצמר המלבני המנפצו הצובע והמוזה והמיסך והעושה ב' בתי גירין והאורג ב' חוטי' והפוצע ב' חוטי' הקושר והמתיר התופר ב' תפירות והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות כ"ז היה במשכן לצורך היריעות הצד צבי השוחטו המפשיטו המולח עורו והמשרטטו והממחקו והמתכתו כ"ז היה במלאכת עורות אילים ועורות תחשים שהיו משרטטין תחלה להשוותן ולחתך הצדדים. הכותב ב' אותיות והמוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות

חיי אדם כלל ט הלכות שבת

פט

שכן היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזה קרש בצפון ואיזה בדרום, הבונה והסותר שהרי כך היה העמדת המשכן וסותרין אותו אעפ"י שהיה רק לפי שעה גם זה נקרא בנין, המכבה והמבעיר והמכה בפטיש היה במלאכת צורפי זהב למשכן, והמוציא מרשות לרשות:

(ב) כל אלו המלאכות אינו חייב עד שיעשה כדרך שעושים אותו מלאכה אבל אם עשה ע"י שינוי זה נקרא כלאחר יד ופטור כיצד החורש והחופר אינו חייב עד שיהרוש במהרישה או במרא וחצינא וכן קוצר עד שיקצור בכלי או שיתלוש בידו וכן בורר עד שיבורר בכלי המיוחד לבורר בו וטוחן שיטחן ברחיים או במכתשת לפיכך היה גורר כלי ועשה חריץ בקרקע אעפ"י שנתכוין לכך פטור וכן אם תלש בפיו ובידו בכלי שאין דרך לבורר בו וטחן בכף או בקתא דסכינא וכן כולם פטור, ומ"מ נ"ל דבין שעשה בימינו או בשמאלו חייב חוץ מהכותב דפטור בשמאל (ורא"ה עתוספתא פ"י התולש בין זימינו ובין בשמאלו ה"ז קייב):

(ג) כל אלו מלאכות הם אבות וכל הדומים להם בדמיון הם התולדות והעושה בין אב או תולדה במזיד והתרו בו חייב סקילה וכלא התראה חייב כרת ובשוגג חייב חטאת והכמים גזרו בכל דבר הדומה קצת למלאכה שלא יתחלף לו ויבוא להתיר מלאכה גמורה והעובר מלקין אותו מלקות מרדות ומנדין אותו:

(ד) ואינו חייב עד שיכוין לעשות מלאכה אבל אם אינו מכוין כלל למלאכה אעפ"י שאפשר שע"ז יהיה נעשה מלאכה שאילו כיון לו היה חייב מ"מ מותר לעשות הדמיון הרי העושה חריץ בקרקע חייב משום חורש אם מכוין לכך ואעפ"י מותר לגרור ע"ג קרקע מטה וספסל לצרכו אע"פ שאפשר שיניישה חריץ כיון שאין כוונתו לכך מותר (ס"א נס"י רע"ט) וזהו שאמרו בכ"מ דבר אינו מתכוין מותר: (ה) בד"א בענין שאינו פ"ד אבל אם הוא פסיק רישיה ולא ימות (כ"ל כמו

פ"ד לפסוק ראש ולא ימות כן פ"ד לדבר זה לעשות אם לא יעשה מלאכה זו) כגון שנוטל ידיו במים על זרעים דאע"ג דאינו מכוין מ"מ היו פסיק רישיה שהרי ודאי יצמחו על ידי זה ולכן אע"ג שאינו מכוין לזה חייב:

(ו) ודוקא דהוי פסיק רישיה דניחא ליה כגון בקרקע שלו דניחא ליה שתצמח אבל בשדה של חבירו דלא איכפת ליה אם תצמח או לא לדעת רוב הפוסקים עכ"פ אסור מדרבנן ודעת הערוך דמותר כיון שאינו מכוין (סימן ע"ב). ופ"ד בשאר איסורין חוץ משבת דעת הרא"ש דלכ"ע אסור ומשמע מדאורייתא דדוקא בשבת דבעינן מלאכת מהשבת משא"כ בשאר איסורין (עיין נדפ"א סוף פ' י"ג ע"ג ונ"מ ח"ט ע"ד ס"ק כ'):

(ז) אפי' אם מכוין לאותו מלאכה אלא שא"צ לתכליתו והיינו מלאכה שאינו צריך לגופה לרמב"ם חייב ובלבד שאינו מקלקל ודעת הרבה פוסקים דפטור, והדמיון החופר גומא וא"צ אלא לעפרה שהמלאכה הוא הגומא וחייב בבית משום בונה ובשדה משום חורש וכיון דא"צ לגומא הוי משא"ל וכן המכבה עצים דולקים מפני שהם עליהם וכיוצא בו הרי א"צ לתכלית המלאכה שהרי א"צ לכיבוי בשביל עצמו אלא שצריך לעצים אבל המכבה כדי לעשות מהן פחמין ה"ז צריך לגוף המלאכה שהרי א"א לעשות פחמין אם לא שיכבה:

(ח) ואינו חייב עד שיכוין לדבר זה אבל אם היה מתעסק כגון שנתכוין לחתוך זה וחתך אחר או להדליק נר זה והדליק אחר פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה והרמב"ם בפ"א כ' שחייב וע"ש בראב"ד שתמה עליו וע"ש בלח"מ אבל אם נתכוין לחתוך זה שהיה סבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר לרש"י הוי שוגג וחייב ולתוס' כיון דלפי מהשבתו הוא דבר היתר לכ"ע הוי כמתעסק ופטור ולא נקרא שוגג אא"כ נתכוין לחתוך מחובר זה אלא שסבור דמלאכה זו מותרת או ששכח שהיום שבת (כ"מ ח"ט ע"ג נדפ"א ח"ט) ומרמז"ס ח"ן הכ"ע) ובהלכות שגגות פ"ה הל' ו' משמע דס"ל כרש"י:

(ט) אינו חייב עד שיעשה כל המלאכה לבדו מתחלה ועד סופו, אבל אם

חיי אדם כלל ט י הלכות שבת

עשה רק מקצתה כגון שפשט ידו לחוץ והפין בידו ובא חבירו ולקחהו מידו נמצא שהראשון עשה עקירה והשני עשה הנחה שניהם פטורים אלא שאסור לעשות כן מדרבנן. וכן אם שנים עשו מלאכה אחת בפעם אחת כגון שאחזו בקולמוס וכתבו ביחד ב' אותיות (רמ"ס פ"א) ונ"ל דה"ה אם אחזו בנר והדליקו דפטורין דמ"ש. וכ"ז קבלו חז"ל מדכתיב ואם נפש אחת תהטא בעשותה וקבלו דה"ק העושה כולה ולא העושה מקצתה ודוקא נפש אחת אבל לא שנים (ול"ל דז"ס גרע מקמי שיצור דאסור עכ"פ מה"ט) ודוקא כשכל אחד מהם יכול לעשות מלאכה זו בלא סיועת חבירו אבל אם אין אחד מהם יכול לעשותה לבדו בלא סיועת חבירו שניהם חייבין. ואם אחד יכול ואחד אינו יכול זה שיכול חייב והשני אינו אלא כמסייע וק"ל מסייע אין בו ממש. אבל אם התחיל לעשות מלאכה גדולה ולא עשה אלא מקצתה כיון שעשה כשיעור חייב כגון שצריך לכתוב איגרת כיון שכתב ב' אותיות חייב וכן כל כיוצא בזה:

(י) בכ"מ שנזכר פטור ר"ל פטור מדאורייתא ואין בו חיוב אבל עכ"פ אסור מדרבנן ונפקא מינה לענין לעשותן ע"י עכ"פ כדלקמן (כלל ס"ג סימן י'). ושמוד כללים אלו כי הם נצרכים לכל הלי' שבת ואל תשכח כי לא אנפול הדברים:

(יא) כל העושה מלאכה מן המלאכות האסורות מדאורייתא כגון המבשל בשבת וכן כולם אם במיזד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למ"ש מיד. ואם בשוגג או ששכח או אומר מותר אסור בו ביום לכל אדם ולערב מותר מיד אפילו לו אע"ג דאם עכ"פ עשה מלאכה צריך שימתין למ"ש בכדי שיעשה מ"מ בישראל העושה המילתא דל"ש הוא ל"ג רבנן להמתין בכדי שיעשה (ס"ח). ודוקא בדבר שנעשה מעשה גמול הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפי' לו אפילו בו ביום ואם מיזד אסור אפילו לאחרים עד מ"ש מיד. ומ"מ יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל ואם עשה מלאכה מדרבנן ג"ל אם בשוגג מותר אפילו לו ואפי' בו ביום ואם במיזד אסור אפי' לאחרים עד מוצאי שבת מיד. ודוקא במה שנעשה ע"י ישראל דלא נהישדו ישראל על השבתות אבל עובד כוכבים שעשה בשביל ישראל אפי' איסור דרבנן אסור אפי' לאחרים עד מ"ש בכדי שיעשה חוץ מדבר שבא מחוץ לתהום כמו שביארנו בדין מלאכה שנעשית ע"י עובדי כוכבים דקנסו חכמים שמא יאמר לנכרי לעשותו (ועי' במלכת אופס נכ"ל ס"י י') ומ"מ בדבר שיש מתירין לכתחלה אף דלא קי"ל הכי מ"מ בדיעבד מותר (סימן רכ"ד מ"א ס"ק י"א):

(יב) המחלל שבת בשוגג אפי' באיסור דרבנן יתענה מ' יום ואפילו אינם רצופים ולאחר התענית אסור בבשר ויין אם אינו יכול להתענות יתן בעד כל יום כפי השגת ידו. ועכ"פ לא יפחות בעד כל תענית ח"י גדולים פוליש ומלבד זה יתן לצדקה כפחות שבכשבים או שבעזים באותו עת שהרי כשהיה בהמ"ק קיים היה חייב הטאת ולא ידא חוטא נשכר ויזהר שלא יאמר שנותן זה עבור הטאת רק שיאמר שבמקום הטאת נותן זה לצדקה. ותענית של מ' יום הוא אפילו עבר במיזד במקום שהיה מופחד שמא יבוא לו סכנה כגון שהיה דליקה והפר גומא להטמין מעות אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו צריך כפרה ותשובה יותר ויותר כי ה"ז חייב סקילה או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלימה (סי' של"ד). ועי' בפסקי מהרא"י סי' ס':

כלל י. החורש:

(א) החורש הוא האב. וכיון שכוננת החורש לרפויי ארעא דאז טוב לזריעה וגם כוננתו להשוות הגומות וליפותו כדי שיהיה המקום שווה ולכן החופר בשדה או שעשה חריץ או שהיה שם תל קטן והשפילו או שהיה שם מקום נמוך והשוה אותו וכן כל המשוה גומות במקום הראוי לזריעה חייב משום חורש וכן כל מה שעושה ליפות הקרקע הוא תולדות חורש וחייב בכל שהוא (רמ"ס פ"א):

חיי אדם כלל י יא יב הלכות שבת

(ב) אסרו חז"ל לפנות בשדה שנחרשה ועומדת לזריעה בשבת שמא יבוא להשוות גומות ובשדה חבירו אסור אפי' בחול מפני שדריסת הרגלי מויק לשדה ומפסידו (סי' נב"א ס"ק ט'):
 (ג) המזבל שדהו נ"ל דהוי חורש ונ"ל דחייב והמסקל אנבים ליפות הקרקע נמי נ"ל דחייב וצ"ע:

כלל יא. הזרע (נסי' גל"ו):

(א) כוונת הזרע להצמיח ולכן כ"ד שכוונתו להצמיח הוא תולדה לזרע וחייב ואפי' אין כוונתו לכך כגון השופך מים ע"ג זרעים וכוונתו רק ליטול ידיו כיון שהוא פסיק רישיה דבוראי יצמיח ולכן אם הוא כגנה שלו דניחא ליה חייב וכגנה של חבירו אע"ג דלא איכפת ליה עכ"פ אסור כמבואר לעיל כלל ט' ולכן יש להחמיר שלא לאכול כגנה בשבת אם משתמש שם במשקין דבקושי יש לזהר בזה ועוד יש עוד איסור אחר דהיינו מלטול כגנה שהיא יותר מע' אמה בארבע ורחבה כדלקמן כלל י"א אבל מותר להשתין ע"ג זרעים וי"א דאף יין מותר דכ"ז שורף הזרעים ואינו מצמיח (סע):

(ב) השורה חישים ושאר זרעונים במים כדי שיתרככו ויצמיחו כדרך ששורין קטניות קודם הזריעה וכן השורה תבואה לעשות מהן (מאלנין) וידוע דכוונתו להצמיח חייב ואפי' בגריר אחר. ונ"ל דתיכף משנתן למים חייב (הלל כ"ח א) אבל מותר לשרות תבואה לבהמתו דאין כוונתו רק להתרכך וכן כל כיוצא בזה שאין כוונתו להצמיח כלל וגם לא יבא לידי הצמחה אבל יש לזהר להשליך זרעים לתרנגולים במקומות הלחים וירידת גשמים אלא כשיעור שיוכלו לאכול ביום או יומים ולא יותר דאע"ג דאין כוונתו להצמיח כיון דבוראי אם יהיה מונה שם זמן הרבה יצמיחו אם לא במקום דריסת רגלים דאז לא יבואו לידי הצמחה (סע):

(ג) מותר להעמיד בשבת במים ענפי אילנות שהוכנו מאתמול שאינם מוקצים ובלבד שלא יהיה בהם פרחים ושושנים דאז אסור שנפתחים ע"י המים ודוקא כשעמדו מאתמול כבר במים אבל לא יתן לכתחלה אם לא עמדו מאתמול וגם אסור להוסיף מים ופשיטא להחליף דטורה לתקוני מגא ובי"ט מוסיפין ובהוה"מ מחליפין (סע):

(ד) צרור שעלו בו עשבים וכן זרעים שהם בכלי מנוקב שהיתה מונחת על דף וכיוצא בו בענין שהיה הפסק בינו לבין הקרקע והניחם על הארץ חייב משום זרע שהרי ע"י עמידתו בארץ תצמח מלחלוהית הקרקע (רמ"ב פ"ג הל' ד') ואף שהוא כמו גבשושית של עפר נ"ל דאין חילוק בין גבשושית לכלי מנוקב וכיון ד"א דכל כלי חרס דינו כנוקב וי"א להיפך דכל כלי עץ דינו כנוקב וא"כ כל הכלים הוי ספק דאורייתא וצריך להחמיר בכולן (אכל לר"י ומו"ס שנת פ"א סיני אלא מרנבן) (סי' נב"א וס"ו):

(ה) החותך ענפים מן האילן כדי שיגדל יותר ויתעבה אם איצ לעצים חייב משום זרע שהרי כוונתו להצמיח ואם צריך ג"כ לעצים חייב אף משום קוצר אבל בחותך עשבים ושאר ירקות מן המחובר כדי שהנשאר יגדלו יותר טוב אעפ"י שאינו צריך למה שחותך אלא משליכם אעפ"י חייב ב' כן נ"ל:

כלל יב. הקוצר:

(א) הקוצר דבר ממקום גדולו בין שקצר ביד או בכלי חייב ובפיו אסור ואפי' אינו מחוברין לקרקע אלא שגדליו על עצים התלושים כמו כמהין ופטריות שקורין (שוועמליך) וכן עשבים הגדלים על הרלי ששואבין בו מים וכן צרור שעלו בו עשבים התולש מהן חייב (סי' גל"ו):

(ב) כלי מנוקב אפי' מן הצד (ר"י שנת ל"ה) שיש בו זרעים ומונח על הקרקע והגביהו והניחו על דג' המפסיק בינו לקרקע ונמצא שהפסיק יניקתו מן הארץ שמריח

חיי אדם כלל יב יג הלכות שבת

שמריה הארץ הוא גדל יותר גם זה מיקרי עוקר דבר מגידולו וחייב משום קוצר ולרש"י ותוס' חייב מדרבנן. וכבר כתבנו לעיל כלל י"א ס"ד מהלוקת הפוסק' שיש אומרים דכל כלי עץ דינו כנקוב ויש אומרים כל כלי חרס ואם כן כל הכלים אפי' שאינם מנוקבים אפי' עומדים עכשיו בבית ועליה הוי ספק דאוריית' והתולש מהן הוי שנגת הטאת ואילן שגדל בכלי שאינו מנוקב אפשר דחייב לכ"ע (ע' מ"מ ס"א מהלכות זכורים הלכה ט' ובי"ד ס' רנ"ד דקיי"ז זענלה) ואם הכלי מלא עפר או שמקצת עליו יוצאין הוי לעצין לכ"ע הוי מחובר (וע' עוב"ל סוף פ"ג) אבל התולש זרעים מכלי שאינו נקוב פטור דגרע מכמהין ופטירות דהוי עכ"פ גידולי קרקע משא"כ זה לא נקרא גידולי קרקע כלל דאין דרך זריעה שם (מ"א סק"פ):

(ג) מיני פרחים ועשבים שתוחב בעפר מע"ש כדי שיהיו לחים להריח בהם מותר לאחזם בעלים ולהוציאם ולהחזירם והוא שלא השרישו וגם אינו רוצה בהשרשתן ואינו מכוין כלל להזרעים (ע"א):

(ד) בצל"י שדרכן להשתרש בעלי" שיש בו עפר ונשרשו שם וגם רוצה בהשרשתן התולש חייב אע"ג שכל הבצל מגולה ואין דרך גידולן בכך אבל אם נפלה עליהן מפולת ונתכסו האמהות של הבצלים והעלין מגולין כדרך גידולן אפי' אינו רוצה בהשרשתן חייב (מ"א ס"ק י"ג):

(ה) התולש פירות מן האילן אע"פ שכבר הם יבישים אם העוקצין עדיין לחים חייב לכ"ע ולרמב"ם אפי' אם גם האילן יבש לגמרי וכבר נתייבשו גם הפירות ועוקציהן חייב ולכן אסור לעלות באילן אפי' יבש לגמרי ואפילו אין בו פירות ולא ענפים דליכא למיהוש שמא יתלוש ואפי' בימות החמה שניכר שהוא יבש מ"מ לא פלוג רבנן אבל התולש עשבים יבישים לכ"ע פטור (ס):

(ו) אסור להשתמש באילן כלל ליקח מה שמונח עליו או ליתן עליו דבר ואפי' אם סל תלוי עליו דהוי צדדין אסור ליקח דבר מן הסל אא"כ הסל תלוי ביתר התקוע באילן דזה נקרא צידי צדדין דאז מותר ליקח מה שמונח בסל אבל לא הסל עצמו ואסור להשען באילן אם הוא דק שמניד על ידו אבל אם הוא עב מותר אבל מותר לילך ע"ג עשבים אפי' לחים וכן מותר להשתמש בהן דלא גזרו אלא על אילן (ומ"כ הט"ז) ס' ע"ג ס"ב כ"כ דקה אומן נ"ד וכן מלאמי נריטנ"א דלא כט"ז) ואם עלה באילן במזיד בשבת אסור לירד עד מוצאי שבת דקנסוהו חכמים ומותר ליגע באילן ובלבד שלא ינידנו (ס):

(ז) מטעם זה אסור פירות הנמצאים תחת אילנות בשבת דילמא נפלו היום ואסרו אפי' במלשול שמא יעלה ויתלוש:

(ח) אסור להריח בפרי שהוא מחובר שמא יאכלנו אבל מותר להריח בשושנים וכיוצא בו כיון דאינן ראויין לאכילה רק להריח והרי יכול להריח בו במחובר לא חיישינן שמא יתלוש (ע"א):

(ט) ואסרו ג"כ מטעם זה לרכוב ע"ג בהמה ולהשתמש בהמה או לישב בקרון ובהמה מנהיגה והכל שמא יתוך ענף מאילן להכות בהמה שתלך:

(י) אסור לרדות דבש מכוורת דדומה לתולש. ודוקא אם דבוק לכוורת אבל אם נתלש מערב שבת מותר לרדותו כדי לאכול דבש הדבוק בו מסביב. ולענין דבש הצף מבואר במלאכת דש ס' מ' (ס"י ע"ב):

כלל יג. המעמר:

(א) אין עימור אלא בגידולי קרקע. וענין העימור הוא שמאסף שבלים או פירות או עצים במקום גידולן ועושה אותם צבור אחד כמו שדרך לעשות בתבואה אבל שלא במקום גידולן אע"פ שהן גדולי קרקע מותר לקבצם דלא אתי למטעי להתיר אף במקום גידולן במקום במקום לא יחליף (ס' ע"ט) ולכן מותר לקבץ פירות שנתפזרו בבית או בחצר במקום אחד ונותן אפי' לתוך הסל (ונענין לל"א כמערכ נהן עפר ולרורות דל) אסור מטעם נזכר כמו שנבאר במלאכת נזכר (ס"ה) אבל אם נתפזרו א' הנה וא' הנה אסור לקבצם לתוך הסל דהוי עובדא דהול דאיכא מרחא יתירא אלא מלקט ואוכל (ס' ע"ה):

אסור

צא

חיי אדם כלל יג יד הלכות שבת

(ב) אסור לקבץ שום דבר במקום גידולן אפי' אינו גידולי קרקע כגון מלח במקום שחופרין בו המלח דמחליף בג"ק (סי' ע"ט):
 (ג) המקבץ פירות אפי' שלא במקום גידולן עד שנדבקו יחד או שתלאן בחבל ועשאו גוף א' חייב דגם זה מלאכת עימור שקושר עמרים (סג):

כלל יד. הרש (סי' ע"ט ו"כ זכ"א):

(א) הרש כגרוגרת חייב ובפחות מזה אסור מדאורייתא ככל איסורין שבתורה דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת ואין דישה אלא בגדולי קרקע. מלאכת הדישה ידוע שהיא לפרק האוכל ולהפרידו מן השבלין והשרביטין וכן כל דבר שדרך לפרק ולהבדילו מדבר שנבלע בו חייב ולכן אסור לפרק הפולין שקורין (באנעט) מן השרביטין אפי' מה שרוצה לאכול לאלתר וכן קטניות שכבר נתקשו השרביטין שקורין (אייטין) עד שאינם ראויים לאכילה ואפי' למללן בראשי אצבעותיו יש להחמיר ואם עדיין השרביטין לחים וראויים לאכילה מותר לפתחן כדרך דכיון דגם השרביט אוכל הוא כמפריד אוכל מאוכל וכן יש לזהר מלהוציא האגוזים מקליפה ירוקה שעליוהו וכן השומשמן מן הקליפה ודוקא דברים שדרך דישה בכך משא"כ כשקולף אגוזים מקליפתן הקשה וכן שאר פירות מקליפתן וכן לפרק המוח מן העצמות בכל זה ל"ש בו דישה שהרי אין דשין אותן (ע"ט):

(ב) הסוחט זיתים וענבים וצמוקים חייב משום דש שהרי כל אלו עומדין למשקין ואף הצמוקים אעפ"י שעומדים לאכילה מ"מ כיון שסוחט למשקין שם יין עליו והרי כ"ז דומה ממש לדש דמכח הסחיטה מפריד המשקה מן החריצן כמו הגרעינים מן השבלין (ע"כ):

(ג) שאר פירות שאין דרך כלל לסחטן כיון דזה מתכוין להוציא משקה י"א דמחייב (כ"א) ולכן צריך לזהר שלא לסחוט שום פרי ומכ"ש אם סוחט פירות שדרך מקצת מקומות לעשו' מהן משקה כמו תפוחים (ונערכים) באשכנז שממלאין מהם הבינות לאלפים למשקה ואלו היה בשאר מדינות תפוחים לרוב כמו התם היו גם כן עושין מהן משקה ולכן אסור לביע' ואפי' לסחוט על האוכל יש אומרים דחייב הטאת (כ"א נמוספות אנת) אבל בש"ע פסק דמותר לסחוט אפילו אישכול ענבים לתוך קדרה שיש בה תבשיל דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ונכון לזהר בספק איסור דאורייתא (סג):

(ד) בש"ע מתיר לסחוט (לימניט) שקורין (ליטין) קודם שנכבשו לתוך המים לשותות עם (יוקר) כיון שאין דרך לשותותו לברו וכל זה בזמן הש"ע אף שהיו סוחטין (ליטין) למאות ולאלפים לא היה רק למבל בו בשר ושאר מאכלים אבל בזמננו שידוע שממלאים הבינות למאות לשותות עם (פאנט) וכן בכל מקום ומקום סוחטין למשקה (פאנט) צריך עיון גדול אם מותר לסחוט בשבת כדלעיל סימן ב' ואינו מועיל ההיתר לדין שהוא איסור דאורייתא. ועכ"פ יש לזהר שיסחוט מקודם ע"ג (יוקר) דהוי כמשקה הבא לאוכל וגם זה צ"ע (סג):

(ה) פירות וירקות שנכבשו במשקה כמו (לימניט) מלוחים (ואונענקעט) או שנתבשלו וסחטן אם הוא צריך למשקה אפילו סוחט לתוך האוכל יש אומרים דחייב דדרך לסחטן וכ"ש הסוחט (לימניט) המלוחים לתוך השכר יש אומרים כיון שכבר נבלע המשקין בפירות הוי כמשקין של עצמו ופטור ועכ"פ לביע' אסור לסחטן ואם אינו עושה רק לתקן המאכל ואינו צריך כלל למשקין היוצאין כמו שדרך לסחוט הירק שקורין (אאלטיין) לאחר שישרו אותן במים וכן (אונענקעט) היין שדרך להתקן לחתיכות וסוחטין להוציא מימיהן והמים הולך לאיבוד מותר לסחוט אפי' לכתלה דלא דמי לדש דהתם צריך לתבואה ולמשקין שיוצא (סג):

(ו) וכן מיני טיגון שנבלע בו שומן הרבה מותר לסחטן דאינו דומה לסי' ה' דשם שנבלע בו משקין משא"כ בשומן דמעיקרא אוכלא והשתא אוכל אכל בשר שנבלע בו משקין לא יסחוט לצורך משקין (סג):

(ז) וכן פת ששרה בין ושאר משקין אסור לסחטן ואפילו למצוין בפיו יש

חיי אדם כלל יד הלכות שבת

אומרים חשש איסור דאורייתא ודינו כמו בסימן ה'. ובא"ר הכריע כמ"ש בספר יראים בשם ר' בנימין דבענבים אסור ושאר דברים מותר :

(ח) החולב חייב משום מפרק דבהמה הוי נמי גדולי קרקע לענין זה אם חולב לשתייה חייב ואם חולב לתוך קדרה של אוכלין עד שנבלע תיכף באוכל יש מחלוקת אם חייב (עיין נכ"ל סי' ג') ומ"מ מותר לומר לנכרי להלוב הבהמות משום צער בע"ח דהוי איסור דאורייתא לא גזרו חכמים על איסור אמירה לעובדי כוכבים (ע"ה) :

(ט) אשה שמצטערת מרוב חלב שבדדיה מותרת להוציא החלב על הקרקע דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אבל אסור לקבל החלב בבלי ליתן לתינוק א"כ התינוק חולה ומסוכן וכן אסורה לקלח על איזה כאב דאז הוי צריכה לגופה (עכ"ל) (וע' לקטן גדול רפואה בשבת) :

(י) חלות דבש שריסקן מע"ש אם הוא עדיין מחובר בכוורת אע"ג דאסור לתלוש החלות כדלעיל במלאכת קוצר סימן י' מ"מ מותר לאכול דבש הצף ע"ג והזב ממנו בשבת ומכ"ש כשכבר תלשן אבל אסור לסחטן ולרסקן אפי"ן אם נתלשו והוציאו חוץ לכוורת. ואם רסק אפשר דחייב דהוי כדש ואם לא רסקן מע"ש אף דבש הזב ממנו אסור דגזרינן שמא ירסק. ודבש הצף בכוורת לעולם מותר (סי' עכ"ה) :

(יא) אסרו חכמים לרסק השלג והברד לשיבור אותם לחתיכות קטנות כדי שיוזב מהם מים דדומה לסחיטת פירות העשוין למשקין אבל מותר ליתנם לזכר של מים והוא נימוח מאליו ואפי"ן לרסק בידים לתוך כוס של מים מותר דלא גזרו אלא כשסוחט המים ויהיו בעין ולכן מותר לשפוך המין על (לוקר) אעפ"י שנימוח (ולוקר) מותר לרסקו אפי"ן בידים כיון שלעולם אוכל הוא (עיין ר"ן סוף פ' נ"מ) וכן מותר ליתן שומן על מאכל חם אעפ"י שנימוח שם דזה לא נקרא בעין (א"ר סי' ע"ח ועיין כלל כ' סי' ז' וסי' כ') ומותר לשיבור הקרח כדי ליטול מים לשחות וליטול ידיו ולהשתין בתוך השלג טוב ליותר אם אפשר (סי' ע"ה) :

(יב) בגד שנבלע בו יין ושאר משקין הסוחטין חייב משום דש ולכן אם נשבר כלי עם משקין אסור לתת לתוכו בגד כדי שיבלע בו המשקה לסוחטו ואפילו אם דעתו להמתין לסוחטו עד מוצאי שבת אסור דגזרינן שמא יסחוט בשבת כיון שעושה בשביל המשקה אבל אם נשפכו יין ושאר משקין על כלי עץ מותר לנקותו ולקנחו במפה ול"ג שמא יסחוט דכיון דמשליך המשקין לאיבוד אין איסור דאורייתא ומ"מ אסור לסחוט. ול"ד לסימן ה' דהתם ל"ג משום שהוא לאכילה לצורך שבת אבל אם נשפך מים אסור לקנחו במפה שמקפיד עליו דחיישינן שמא יסחוט וחייב משום מלבן כדלקמן במלאכת מלבן סימן ב' ועיי"ש כמה דינים מדין בגד ליתן עליו מים אבל בשאר משקין חוץ ממים לא שייך בו ליבון שאין דרך כביסה בשאר משקין אלא דסחיטתו אסור משום דש וזה ל"ש אלא כשצריך למשקין משא"כ במים אפי"ן כשסוחט המים לאיבוד מ"מ יש בו משום ליבון (סי' ע"ה) :

(יג) ולכן מותר לסנן יין ושאר משקין הצלולין בענין שלא יהיה בו איסור בורר כדלקמן במלאכת בורר סי' ז' וכן מי שיש לו מיוחד הכולל כל הגוף בענין שלא יהא בו איסור משום רפואה כדלקמן מותר לשרות בגד ביין וחלב ושאר משקין ולא גזרינן שמא יסחוט כיון דאין דרך לסוחטן לצורך המשקין וגם לא שייך בו כיבוס דא"א לנקות הבגד ע"י סחיטה זו אבל לא במים דשייך בו ליבון ומכיון שנתן עליו מים הוי כיבוס (סי' ע"ה נכ"ל ס"ק י"ה) :

(יד) זיתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקים היוצאים מהם מותר שהרי אפילו לא יסחוט מ"מ יזוב היין. ואפי"ן אם לא נתרסקו מע"ש אם יש יין בגיגית שהענבי בתוכה אעפ"י שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית מותר לשותותו בשבת שכל יין היוצא מהענבים מתבטל ביין שבגיגית אע"ג דהוי דבר שיש לו מתירין כיון שלא היה ניכר קודם שנתערב ולא היה עליו שם יין כלל ולכן בטל. וה"ה דמותר לתת ענבים בתוך היין שיתבקעו ויוציאו יינם. וכן חרצנים וזגים שנתן עליהם מים לעשות

צב חיי אדם כלל יד מז מז הלכות שבת

לעשות תמיד מותר למסוך מהם ולשתותם וכן אפילו לא נתן עליהם מים והיין מתמצה זוב מאליו מותר לשתותו כיון שנתרסקו מעיש ונ"ל דצמוקים שחתכנו ונתן עליהם מים וסוחטין בשבת חייב לכ"ע דהא לא אתי ממילא בידוע, (ומ"ס כ"ל דל"ס נתן הצמוקים והיין לתוך המשמרת או סודר מע"ש ומסכנן והולך בשבת חס"ה מותר לשתות מאלו יין בשבת ודוקא שהסודר או המשמרת מניע עד היין שצבלי נעלמן שתיכף כשילא מן המשמרת אינו כיכר כלל ונעל כלקמן כלל ס"ה פן ח' :

(טו) אסור להדוק מוכין בפי הפך כשהוא לח משום סחיטה וכן הבית שפקקו בפקק של פשתן יש לזוהר שלא יעמיד כלי תחת החבית בשעה שסתום ואז אפילו נסחט מהיין כיון שהולך לאיבוד אינו דומה לדש (ס"ב) :

(טז) ספוג אין מקנהין בו אצ"כ יש לו בית אחיזה דאז אפשר בלא סחיטה אבל אם אין לו בית אחיזה א"א בלא סחיטה ואע"ג דאינו מתכוין לסחוט מ"מ היו פסיק ריש' (ס"ג) :

כלל מז . הזורה :

(א) הזורה ברחת לרוח חייב ולכן אסור לרוק לרוח שהרוח יפזר אותו ודומה לזורה (ט"ב) :

כלל טז . הבורר (ט"ט) :

(א) הבורר פסולת מתוך האוכל אם האוכל מרובה על הפסולת חייב אפילו בירר בידו לאכול לאלתר דזה הוא מלאכת ברירה ממש לברור המועט מתוך המרובה וכשם שאסור לבשל לאכול לאלתר כך אסורים כל המלאכות אפי' לאכול לאלתר ואם היה הפסולת מרובה על האוכל אסור לברור הפסולת לכ"ע דהא עב"פ הפסולת אסור בטלמול ודעת רוב הפוסקים דחייב דלעולם דרך ברירה הוא לברור פסולת מאוכל וי"א דבזה אפילו הבורר האוכל מן הפסולת חייב דכיון דהפסולת מרובה דרך ברירה לברור המועט מן המרובה ולכן נ"ל להחמיר כשהפסולת מרובה על האוכל דאסור לברור אפי' האוכל ומכ"ש הפסולת :

(ב) כשהאוכל מרובה על הפסולת מותר לברור בידו מן האוכל מה שרוצה לאכול באותה סעודה או סמוך לסעודה דכיון דאין זה דרך ברירה לברור האוכל כיון שהוא מרובה אלא להיפוך וגם אינו בורר בכלי שדרך לברור בו ולכן מותר אבל אסור לברור בשום כלי כמו שנוהגין להניח הקטניות (בטעליני) וכדומה לזה אסור, ואם בירר בכלי מיוחד כגון בנפה וכברה אפי' לא בירר רק מה שצריך לאכול תיכף חייב שזה דרך ברירה דבכלי אין חילוק אם בירר אוכל מתוך הפסולת או להיפך ולפעמים בוררין האוכל ולפעמים הפסולת שאם הפסולת דק ואוכל גם נוספין הפסולת דרך נקבי הנפה ולהיפוך להיפוך לכן לעולם חייב :

(ג) הבורר אפי' אוכל מפסולת אפי' בידו לאכול בסעודה אחרת כגון שיברר שחרית לאכול במנחה חייב שהרי זה בורר ממש דדוקא מה שרוצה לאכול לאלתר לא מיקרי ברירה אם בורר האוכל בידו אבל מה שאין צריך לאכול לאלתר חייב, נמצא הכלל שאינו מותר לברור רק שיהיו בו ד' תנאים (א) שיהיה אוכל מרובה על הפסולת (ב) שיברור האוכל מתוך הפסולת ולא להיפוך (ג) שיברור דוקא בידו ולא בכלי (ד) שלא יברור רק מה שצריך לסעודה זו ודוקא סמוך לסעודה ; (ה) ולפיכך צריכין לזוהר כשמונה לפניו קטניות או שאר פירות ויש בהם מתולעים ומעופשים וכן פירות שנפלו לארץ ונתערבו בעפר וצורורות יזוהר שלא יברור רק מה שצריך לאותה סעודה שרוצה לאכול תיכף ולא יותר דאז חייב וגם יזוהר שיברור דוקא האוכל מתוך הפסולת אבל לא להיפוך וכן כשמתקנין הירק שקורין (שאלאטיין) ויש בהם עלין מעופשין צריך לברור העלין המובנים מתוך המעופשין אבל לא להיפוך דאז הוי בורר פסולת מאוכל אם הוא פסולת גמור חייב ואם ראוי לאכול ע"י דחק עכ"פ אסור מדרבנן (מ"א ס"ק ג) :

(ה) אפילו ב' מיני אוכלין או ב' מיני בגדים וכלים אסור לברור מין אחד מחברו (כ"כ הת"ש והביא רמ"ה משנת ע"ד מאן לעניד קלמא וכמנ"ר רש"י זימיר הקנים

חיי אדם כלל מן הלכות שבת

כו' צירר היפות ה"ז צורר) דזה שרוצה עכשיו לאכול או להשתמש בו מיקרי אוכל והשני נקרא פסולת וצריך לברור זה שרוצה עכשיו לאכול ולהשתמש בו מיד ולהיפוך חייב חטאת אבל כשרוצה לברור התי' גדולות מקטנות לא שייך בו ברירה כלל אפי' ב' מינים אם בורר משניהם יחד הגדולות מן הקטנות אבל כשהיו קצת מהם אינם טובים כ"כ כמו חתיכות האחרים כגון שנקדחה מכה הבישול איזו חתיכה דגים ורוצה לברור אותן שלא נקדחו אפי' במין אחד או שבישול ב' דגים ממין אחד ביהרד ודג אחד הוי הי' והדג הב' מת ורוצה לברור זה מזה בודאי גם בזה שייך ברירה וצריך לברור זה שרוצה לאכול עכשיו ודמי ממש לעלין מעופשין בסימן ד' וצריכין ליהרר בסעודות שמונחים כמה מיני עופות יחד ובוררין להניח למוצאי שבת שיבררו אלו שרוצין לאכול עכשיו ולא להיפוך ובשר צלי ומבושל הוי ב' מינים לענין זה (וכן משמע בתה"ד) ומ"מ נכון להחמיר אפי' במין א' בגדולו' מן הקטנות שיברור מה שרוצה לאכול עכשיו (ט"ז סע) :

(י) אסור ליתן דבר מאכל שמעורב בו פסולת לתוך המים כדי שיפול הפסולת למטה או שיצוף הפסולת למעלה והוי בורר :

(י"א) יין ושאר משקין הוי מים הצלולין וכן משקה שקדים כתושים מע"ש מותר לסנן בסודרים ובלבד שלא יעשה גומא בסודר לקבל היין משום שינוי ודוקא שהן צלולין לגמרי בלא שמרים או שדרך רוב ב"א לשתות כך ואינו כסנן רק מפני קסמין שנפל לתוכו דכיון דראוי לשתות כך לא הוי בורר אבל אם הם עכורים ומסנן אותם כדי שישארו השמרים למעלה זה בורר ממש והייב. ודין סינון מים נבאר אי"ה במלאכת מלבן :

(י"ב) בשעת הדחק מותר לסנן יין ומשקין שאין בהם שמרים רק שנפלו בו קסמין אפילו בכלי שעשוי משערות כמו נפה אבל אם יש במשקין תולעים נ"ל דאסור לסנן וצ"ע אבל מותר לשתות ע"י מפה לכ"ע דל"ש בורר אלא כשבורר קודם האכילה אבל לא בשעת האכילה ושתיה ומים שיש בהם תולעים נבאר לקמן במלאכת מלבן וצריך לסנן בקערה כדי שלא תהי' חלל טפח מן המשמרת לקרקעית הכלי משום שינוי או שיהזיק המשמרת בידו :

(י"ג) כששותין (קאווי) צריכין ליהרר שלא ישפוך כל הצלול מן (הקאווי) השחוק דהוי כבורר ומכ"ש כשאינו שותה עכשיו רק שמשנן לבו ביום ומכ"ש כשמסנן ע"י כלי שיש בו נקבים קטנים דאסור אפי' כוונתו לשתותו תיקף ואפשר שהייב וכן כשמערה שחר מן השמרי' צריך ליהרר בזה שכשמגיע סמוך לשמרים או סמוך (לקאווי) השחוק אזי ישאר מעט שחר (וקאווי) צלול בתוך (הקאווי) השחוק ובתוך השמרים ופשיטא דאסור לערות שומן מהמאכל דהא השומן הוי כפסולת ופסולת מתוך האוכל אסור לכ"ע אלא אם כן שמערה גם כן מהרוטב :

(י"ד) מסנת שנתן חרדל לסננו מותר ליתן בה ביצה אף על פי שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה וידוע שהחלבון אינו טוב למאכל ואם כן הוי כבורר אפי' מותר כיון שאין עושה זה לאכול החלמון אלא שיתן מראה בחרדל אבל אם רוצה לאכול החלמון אסור לברור אותו מהחלבון ולפיכך אסור לברור החלמון מן החלבון על ידי שמערה מקליפה לקליפה ומכ"ש ע"י כלי כדי לטרוף אותו ולשפוך לתוך (הקאווי) במקום חלב כמו שנוהגין (נענין שאין בו מזוס מנש"ע' נמלאכת אופה סי' ג') דהוי בורר אבל מותר ליקח החלמון בידו דהוי בורר אוכל לאלתר וביד דמותר (ע' נמ"א ס"ק ט"ו ונרנו' ל"ע עיי"ש ת"ט) וכן אסור לקלוש (הסמעטענע) מן החלב רק מה שרוצה לאכול עכשיו ולא יקח הכל אלא יניח מעט סמוך לחלב אבל לבו ביום אסור (מ"א סימן תק"י) ומ"מ אם הושש שמא יפסיד מותר ע"י עובר כוכבים דלא הוי בורר ממש דשניהם אוכל הם כיון שמנש"ע מן (הסמעטענע) ואינו לוקח הכל אבל ליקח כל (הסמעטענע) אפילו ע"י עובר כוכבים אסור :

(י"ה) אסור להעמיד החלב במקום חם כדי שתעשה גבינה דזה הוי בורר וכן אם נתן החלב הקפוי בשק וכדומה ומי החלב נוטפין כמו שעושין גבינות חייב משום

צג חיי אדם כלל טו יז הלכות שבת

משום בורר והעושה גבינה חייב משום בונה (עיין לקמן במלאכת נוכח) וכן אסור ליתן הומץ וכ"ד בהלב כדי שתעשה (סיראיווקטי) דיה בורר ממש :
 (יב) כשנופל זבוב במאכל או משקה לא יסיר הזבוב דהוי בורר פסולת מאוכל אלא יקח קצת גם מהאוכל או המשקה עמו ויזרוק (ט"ז) :
 (יג) אסור לקלוף שום ובצל וכל מיני פירות כגון אגוזים ושקדים וכיוצא בהם אלא מה שצריך לאכול באותו סעודה אבל לסעודה אחרת אסור ולכן כשמטמינין רגלי בהמה שקורין (פיסאנגעס) ובשחרית כשהם עדיין חמין מתקנין בשומים ומלח כדי לאכול במנחה אסור לקלוף השומים רק מה שצריך לאכול שחרית דהוי בורר ואם הם חמים כ"כ שהיד סולדת בו אסור משום מבשל כדאייתא לקמן במלאכת אופה (מ"א ס"ג ע"ב) ועיין עוד במלאכת טוחן (ס"ג ז') :
 (יד) קמה של מצות שנמחן אחר האפיה ומעורב בו התי מצות וכיוצא בו הם כבי מינים ואסור לברור אם לא מה שצריך לאכול תיכף ויברור אותו חמין שרוצה לאכול אבל לא להפוך (סימן תק"ד ע"א ס"ג) :
 (טו) כשנותן שומשמיין ואגוזים ברבש לא יקבעם בידו ר"ל שמקבץ יחד האגוזים ועי"ז מפריד הרבש מבחוץ דהוי בורר (עיין מה שכתמתי בזה במלאכת לב ס"ו ו' ובירמיהו בו דברי המ"א) :

כלל יז. הטוחן (ע"א) :

(א) כל השוחק תבלין וסממנין במכתשת היז טוחן וחייב (רמב"ם פ"ט) ולפיכך הצריך לדון פלפולין וכיוצא בהם ליתן לתוך המאכל בשבת היז כותש ביד הסבין וכיוצא בו ואפ"ה לא יניחם במכתשת דהוי עובדא דחול כיון דררכו בכך בחול אלא יניחם בקערה וכיוצא בו וידוכם בקתא של סכינא דהוי שינוי גמור וכן מלח הגס אסור לדון במכתשת אלא ע"ג השולחן ובקתא של סבין (א"ר דלא כמ"א ע"ט) :

(ב) המחחק ירק וצנון וכ"ד רק דק חייב משום טוחן ולכן אסור להתוך בצלים ליתן לתוך המאכל, אלא דוקא סמוך לסעודה לא מיקרי טחינה מה שטוחן ואוכל תיכף כדאייתא לעיל במלאכת בורר. ומ"מ יזהר שלא יחתוך דק דק מאוד אלא בחתיכות גדולות קצת וההותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתים קודם הסעודה קרוב ודבר לומר שחייב והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר כדלעיל במלאכת בורר (סימן י"ג) (ע"א) :

(ג) אסור לגרור גבינה על (כיב אייז) דכיון דמלאכתו בכך הוי טוחן אבל מותר לחתכו בסבין דק דק בשעת אכילה וכן מותר לחתוך בשר קשה אעפ"י שא"א לו ללעוסו אי"כ חותכו לחתיכות דקות כיון שרוב ב"א יכולים לאכול כך ואין חותכו אלא בסבין (ע"א) :

(ד) מותר לפרך לחם אפילו דק דק הואיל דכבר נטחן אין טחינה אחר טחינה ויש לזהר דוקא לאכול לאלתר דלמקצת פוסקים גם בזה חייב (ע"א) :

(ה) המפרד חתיכת עץ שנרקב ועושה ממנו (פלווער) וכן המפרד צרור עפר חייב משום טוחן (ע"א ע"ד) :

(ו) ולכן כשיש מעט טיט או צואה יבשה על בגדו אסור לשפשפו או לגרור בצפורן להסירו דהוי טוחן אבל אם אין שום ממשות הצואה רק המראה מותר לגררו ולהסירו להתפלל בנקיות וכשעדיין הטיט לח מותר לשפשפו מבפני להסירו. ונ"ל כשהבגד שחור ומקפיד עליו אף זה אסור דהוי מלבן כמו שנבאר במלאכת מלבן (ס"ג ע"ב) :

(ז) הגוסר עצים שצריך לנסורת שלהן והשף מתכות ר"ל שקורין (פייליג) חייב בכל שהוא והמחחק עצים דק ועושה אותם קטנים אם דקדק מהן כדי לבשל כגרוגרות מביצה חייב (רמב"ם סימן ע"ד) :

חיי אדם כלל יח יט כ הלכות שבה

כלל יח. המרקד :

(א) המרקד כדי להוציא הפסולת הייב משום מרקד ולכן צריך למחות ביד הנותנין מספוא לסוסים שנותנין השבולת שועל בכברה וכוברין להוציא המוץ ולנקותו וזהו מלאכה דאורייתא ואם מרקד מצה טחונה וכיוצא בו שצריך עכשיו לאכול מעט מן הקמח הדק הייב משום מרקד דהחתכות הגדולות נחשבין כפסולת :

(ב) אם אין בו פסולת כלל כגון קמח ממצה טחונה שנדבק קצת ורוצה להפרידו אע"פ דל"ש בו טחינה דאין טחינה בפת שכבר נטחן מ"מ אסור לרקדו אבל אינו אלא מדרבנן. וצ"ע אם מותר ע"י שינוי (ועיין נסיון מק"ו) :

(ג) מותר ליטול מאכל לבהמה בכברה וליתן לתוך האכוס אע"פ שהמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאינו מתכוין לכך (ט"ז) :

כלל יט. הלש (ס"י ט"ז ט"ח ט"ט) :

(א) הלש כגרוגרת הייב ובפחות מזה אסור מהית כדין כל חצי שיעור דאסור מדאורייתא שאינו הייב עד שיגבל. ודוקא בדבר שהוא בר גיבול כגון קמח ועפר וטיט אבל דבר שאינו בר גיבול כגון אפר והול תיכה משנתן בו מים זהו גיבולו וחיוב וי"א דאפילו בקמח וכיוצא בו הייב תיכה משנתן בו מים וי"א דאדרבה דבר שאינו בר גיבול קי"ל דאפי' אם מגבלו אינו הייב וקי"ל להורא כיון שהוא מידו דאורייתא ולכן צריך ליוהר שלא ליתן מים לתוך המורסן אפי' כשצריך ליתן לבהמה ועופות ואפילו נתן כבר בו מים מע"ש אפי"ה אסור לגבל כדרכו אלא מעביר בו מקל בשתי וערב ומנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב ומותר אח"כ לחלקו לכלים הרבה ומי"מ בשעת הדחק יש להתיר ע"י נכרי שהנכרי יתן המים בשבת ויגבל ע"י שינוי (ט"ח) :

(ב) וכן הדרל (וקליין) ושאר מיני טיבולים שלא נתן בהם חומץ מע"ש אסור ליתן בהם חומץ בשבת ולעשות בלילה עבה אלא ישנה ויתן תחלה החומץ בכלי ואח"כ יתן לתוכו החרדל (והקריין) ולא יעשנה בלילה עבה אלא ישפוך חומץ הרבה שתהיה בלילתו רכה ואז לא נקרא לישנה וגם לא יערב בכף אלא בידו או שינענע הכלי עד שיתערב (ט"ט) :

(ג) וכן כשנותן מצה כתושה כקמח במשקה (מג"ל) יוהר שלא יהיה בלילתו עבה אלא רכה ויתן הקמח תחלה ואח"כ המשקה ולא להיפך דמסתמא בחול היו עושין להיפך ליתן הקמח לתוך המשקה והכל לפי מנהג המקום ישנה בשבת וגם לא יערב בכף אלא באצבעו או שמנענע הכלי עד שיתערב (ט"ט) :

(ד) לא ישתין ע"י טיט (ט"ט) וני"ל דה"ה כשמכסה מי רגלים בחול ואפר וכשיתן מעט יהיה מתערב במ"ר והוי כמו לישנה ומנתינת המים הייב ל"א ולכן יתן הרבה אפר וחול ואז לא ניכר כלל הלישה :

(ה) הנותן זרע משתן או שומשמן במים הייב משום לש מפני שמתערבין וניתלין זה בזה ככל דבר הנילוש (ס"י ט"ט) :

(ו) כשנותן שומשמים ואגוזים בדבש לא ידבקם בידו ד"א דהוי כמו לישנה והמדבק כדי להפריד הדבש הרבוק מבהוץ הוי בורר כדלעיל במלאכת בורר (ס"י ט"ו) (ט"ט) :

כלל כ. האופה (ס"י ט"ט) :

(א) האופה את הפת או המבשל את המאכל או סממנים או מים וכל דבר אפילו נאכל כשהוא חי כגון פירות וחלב והמתוך שעוה וחלב וזפת וכיוצא בהן או אחר ממיני מתכות שהתוך אותם כמו שמהתכין בכלי עד ששופכין אותו כמים ועושין מהם כלים כידוע וכן כלי של טיט שנתנו בתנור ונעשה כלי חרס והנותן חתיכי עץ בתנור כדי שתתיבש וידוע שיוצא ממנו להלחית הייב משום מבשל .

צד חיי אדם כלל כ הלכות שבת

זה הכלל בין שריפה דבר קשה או שהקשה דבר רך חייב משום מבשל (רמב"ם הניחו ס"א ס"י ע"ח):

(ב) אפילו לא בישל על האש ממש אלא בדבר שנתחמק מן האש כתנור וכיוצא בו אפילו חימם בנגר אצל האש וצלה בו ביצה חייב כאלו בישל על האש ממש. ולפיכך המניח פירות או מים על התנור אג בתוך (הקאכל) לאחר שהסיקו התנור ונתבשלו שם חייב (סע):

(ג) כלי ראשון (פי' הכלי שמתחמק בו על האש) אפילו לאחר שהעבירו מעל האש מבשל כל זמן שהיך סולדת בו לפיכך אסור ליתן בכ"ר שום דבר בשבת ולא עוד אלא אפילו דאסור לערות מכלי ראשון על דבר דשייך בו בישול דעירווי מבשל כדי קליפה ואם עירה על בשר צלי או על לחם צריך לקלוף והקליפה אסור לאכול בשבת ריש בישול אחר צלי ואחר אפי' כדלקמן ס"י ודוקא על דבר יבש אסור אבל מותר לערות מים חמין במים צוננים או להפוך. וכתנאי שיהיה המים צוננים הרבה מאוד יותר על החמין שלא יהיה באפשר שיתבשלו רק שיפוגו צינתן דכיון הצוננים מרובין ומתערבין תיכף מבטל המימתן ונ"ל דבצונן לחמין דוקא ששופך בשפיכה גדולה הכל בפעם אחת אבל מעט מעט אסור לערות שהרי מבשל תיכף ומה יועיל מה שמצטנן אח"כ (וכו' מסולק ממהה הכ"ס סיון ע"ח ס"ק פ'):

(ד) כלי שני (פי' הכלי שעירה לתוכו מכלי שנצלו בו אינו מבשל אפי' אם היך סולדת בו) ואמנם כיון דיש דברים המתבשלים אפי' בכ"ש ואין אנו בקיאות יש להחמיר שלא ליתן שום דבר דשייך בו בישול אפי' בכ"ש כ"ו שהיס"ב ולכן יש ליתור במלח ובצלים בשבת שלא ליתן בקערה וכ"ש לערות עליהם מכ"ר (סע) ואם הוא רותח כ"כ עד שהיך נכוית בו נ"ל דלכ"ע מבשל (עיין בקיבורי עברי לזק פ"ג). ואם נתן מלח אפילו בכ"ר אפי' כשעדיין הקדירה על האש מותר המאכל להמלח בטל לגבי המאכל ואע"ג דמידי דעביד למעמא לא בטיל ש"ה דהוי זוז"ג דמסתמא נמלח גם בע"ש ואע"ג דהוי דבר שיל"ם כיון שנתבטל מקודם שנאמר בטל דנימוח מיד ואין נתבשל מיד לדעת האומרים דצריך מלחא בישולא כבשרא דתורא (וע"ז נ"ח ס"ק ל"ה). ואם הוא מלח שנעשה ע"י בישול פשיטא דיש לסמוך להתיר דאין בישול אחר בישול (סע נ"ח):

(ה) חתיכ' בשר רותח וכן כל דבר גוש כ"ו שהיס"ב ולא הניחו בכ"ש מבשל ואם כבר הניחו בכ"ש כ"ו המ"א דאעפ"כ מבשל ולכן אסור לטוח שום ובצלים על הרגלי' שקורין (פיסכאגש) כ"ו שהיס"ב וכן בשר צלי אסור לטוח אותו וכן אסור ליתן חתיכת בשר רותח ברוטב צונן דכיון שהוא דבר שאינו מתערב מבשל כדי קליפה וצ"ע (סע):

(ו) אחר שכתבנו הדברים המבשלין נבאר דברים השייכים בהן בישול דבר יבש שכבר נתבשל מע"ש ל"ש בו בישול דאין בישול אחר בישול ואפי' הוא עכשיו צונן לגמרי ומותר לשרותו בחמין אפי' בכ"ר ואם לא נתבשל מע"ש אסור לשרותו ואפי' בכ"ש דמיחזי כמבשל אבל מותר לערות עליו מכ"ש להדיחו ואם הוא דבר קשה שא"א לאוכלו כלל בלא שריה השורה אותו בשבת חייב ונ"ל דאפי' בצונן וצ"ע וכן אסור להדיח דבר שא"א לאכול כלל בלא הרחה והמדיח חייב דבישול אינו תלוי לא בכ"ר ולא בכ"ש אלא לפי דבר המתבשל (מירכ"ב) אבל מותר להדיח דג מלוח שקורין (הענינו) במים צוננים (ט"ו) שגם קודם הרחה ראוי לאכילה (סע):

(ז) מיהו בדבר יבש שנתבשל ועכשיו ע"י השריה בחמין או כשיתן נגר המדורה יהיה נימוח יש מתירין דכיון דנתבשל כבר והוא יבש אעפ"י שיהיה נימוח מותר ולפי"ז מותר ליתן מלח שנתבשל וכן (נוקר) אפי' בכלי ראשון וכן מותר ליתן (פסטידל) שיש בו שומן הרבה כנגד המדורה אפי' במקום שהיס"ב (מ"א ס"ק מ') וי"א דהא דאמרינן דביבש שנתבשל ל"ש בישול דוקא לענין לשרותו בחמין שעדיין יהיה נשאר יבש אבל כשיהיה נימוח אי"כ הוי דינו כדון דבר לח שנצטנן דאסור משום בישול (לבוט וט"ז סיון כ') ולפי"ז צריך ליתן (הנוקר) דוקא בכ"ש ואפי' לערות עליו

חיי אדם כלל כ הלכות שבת

עליו מכיר אסור ובסי' ת"ש בשם תשו' פ"ט דמותר ליתן (הנוקר) אפילו בכ"ר ואין בו משום בישול כיון דכבר נתבשל ודינו כמלח שנעשה ע"י בישול ע"ש ועיין במ"א ס"ק ל"א וכן אסור ליתן (פסטיל) במקום שהי"ב ויש להקל במקום צורך (סג) :

(ח) תבשיל שנתבשל כל צרכו כ"ז שהוא רותח שהיה סולדת בו אעפ"י שכבר שינה קצת מרתיחתו אין בו משום בישול לכ"ע. ואם נצטנן י"א דאפילו נצטנן לגמרי ל"ש בו עוד בישול כיון שכבר נתבשל פ"א אין בישול אחר בישול וי"א דהייב משום מבשל ולכ"ע במתוך מיני מתכות אפי"ן מאה פעמים חייב משום מבשל ול"ש בזה אין בישול אחר בישול (עיין נכ"א נסימן ה') (סג) :

(ט) תבשיל שלא נתבשל כ"צ אפי"ן בעודו רותח חייב משום מבשל ולכן אסור להוציא בכף המאכל מן הקדירה שנמצא מגיס (כ"ל מהפך המאכל) וכל המגיס הוא כמבשל אבל בתבשיל שבשיל כ"צ מותר ומיהו בליל שבת כשהקדירה על האש אסור להוציא שום דבר מהקדירה ד"א דהוי מגיס אפי"ן בישל כל צרכו כיון שעדיין הוא על האש (סג) :

(י) אע"ג דאין בישול אחר בישול וכן אין צלי אחר צלי ואפי"ן אחר אפי"ן אבל י"א דיש צלי אחר בישול ויש בישול אחר צלי וכן אחר אפי"ן ולכן אסור ליתן דבר שנתבשל ואין בו רוטב כלל נגד המדורה במקום שהי"ב דאז נעשה צלי. וכן אסור ליתן בשר צלי או פרוזי פת ברוטב שהם בכלי ראשון שהרי יתבשלו עכשו וי"א דפרוזי פת אסור לדעיה זו ליתן אפי"ן בקדירה שהוא כ"ש כמו שכתבתי (נסי' ד') דיש דברים המתבשלים אפי"ן בכלי שני (סג) :

(יא) דברים שכתבנו דיש בהם משום בישול אחר בישול ומכ"ש בדברים היים כפירות ומים לא מבעי שאסור להניחם כנגד המדורה או על התנור ועל הלבזבו שקורין (גוימס) או אפי"ן על כלי אחר העומד אצל האש או לסמכן בצדי התנור לאחר שהוסק התנור אפי"ן עדיין התנור קר ובכל מקום שיכול להתחמם ויעמוד כ"ב עד שתהיה הי"ב דזה הוי מבשל ממש אלא אפי"ן אם אין דעתו כלל לחמם רק להפיג צינתם אפי"ן אסור להעמיד במקום שאם יניח אותן זמן רב יכול להתחמם כ"ב עד שתהיה הי"ב דחיישינן שמא ישכח או שיהיה לו עסק וישכח ויתבשל שם ויהיה חייב אבל מותר להעמיד אפי"ן כנגד מדורה שהנכרי הדליק בשביל עצמו או בשביל ישראל מפני הצינה וכיוצא בו שהדליק בהיתר או על התנור (ונקאלקין) לאחר שכבר נצטנן התנור במקום שאף שאם יעמוד שם זמן רב לא יבוא לידי בישול (סג) וכן אם קדירה או יורה עומד על האש ממש או סמוך לאש ממש מותר ליתן עליו מאכל כל זמן שלא נצטנן או דבר יבש בענין דלא שייך בו בישול כיון דהקדירה מפסקת דינו כנגד המדורה (ע"פ) וה"ה אם השכים וראה שהקדיח תבשילו וירא שיקדיח יותר מותר לכתחלה להסירו ולהעמיד שם קדירה ריקנית (ונלכד שלא תהיה קדירה קדשה כלקמן כלל פ"ו) ואם ישם הקדירה שנתבשל בתוכה ע"ג קדירה זו דכיון דקדירה מפסקת עדיף מכירה גרופה וקטומה (ס"י כל"ג) :

(יב) אפילו דברים שאין בו משום בישול אם מניח על התנור לאחר שהוסק צריך להניח איזה דבר תחת הקדירה משום היכר שמא יתהה בגחלים אע"ג דהמעזיבה מפסיק וה"ה לתוך (הקאלקין) אבל עם לבזבו שקורין (גוימס) שסביב התנור או לסמוך בדופני התנור א"צ להניח דבר המפסיק (וכ"ג סעיף ג') :

(יג) דבר שנתבשל כבר ואפי"ן רוטב ושאר משקים אם לא נצטנן לגמרי נהגו להקל להניח נגד המדורה קצת רחוק מן האש ואע"ג שאין דבר מפסיק בינו לבין האש כיון שהצריכו חכמים להרהיק קצת מן המדורה אית ליה הכירא אבל אצל האש ממש אסור וה"ה על התנור או (נקאלקין) אפילו לאחר שהוסק מותר ע"י דבר המפסיק ואם אינו מניח שם להיות הי"ב אלא רק כדי להחם קצת נ"ל לכ"ע מותר אפי"ן נצטנן לגמרי ול"ג בזה שמא ישכח ויעמוד שם עד שהי"ב כיון די"א דאפי"ן נצטנן לגמרי ל"ש בישול ויש לסמוך ע"ז כשהוא צורך גדול ובלבד שיזהר

צה

חיי אדם כלל כ הלכות שבת

שיזוהר מאד שלא יניח לעמוד שם הרבה שלא יבא לידי ספק הטאת אבל להניח כדי שתהיה היס"ב אסור וכל דבר יבש לגמרי אעפ"י שהוא שמן כמו בשר צלי שמן וכן מיני מולייתא אעפ"י כשיחמם יהיה זה ממנו קצת שומן מותר אבל בשר מבושל כבר מבואר בס"י דאסור דהוי צלי אחר בישול (ט"ז פ):

(יז) ולכן נוהגין להחזיר בשבת המאכלים לתוך התנור שממטינין בו כיון שהן עדיין חמין אבל אם נצטננו לגמרי אסור ופשיטא אותן מאכלים שלא הטמינו בתנור ואפי"י יבש לגמרי בלא רוטב כגון צלי וכיוצא בו ואפי"י לתנור שאפו בו מע"ש ולא הטמינו בו ולא נשאר בו רק הכל מועט אפי"י אסור אם נצטנן לגמרי הדיל כמניה לכירה לכתחילה וזה אסור אפי"י במקום שלא יוכל לבא לידי בישול וגרע מסי"י ג כנגד המדורה דמותר דבר יבש אפי"י נצטנן לגמרי דהתם ויש היכר מה שצריך להרחיקו מן המדורה משא"כ הכא שאין היכר כלל ואפשר דאפי"י אם יתן דבר המפסיק לא מהני דבתוכה כיון שכן דרך בישול אסור (ונסי' רנ"ג סעיף ג) משמע 77737 המפסיק מותר ונכ"ל ס"ק ל"ה משמע ללא מהני ולפי"ז כ"ש דאסור להעמיד מאכל בתוך תנור בבית החורף אפי"י רחוק מהאש דבתוכו הכל אסור ועיין בנ"א אבל מותר להעמיד שם קדירה ריקנית ולהעמיד המאכל עליו בענין דלא יהיה שייך בו בישול כדלעיל סימן י"א דכיון שאינו עומד בקרקעית התנור לא מיקרי תוכה כמש"כ המ"א סי' רנ"ג ס"ק כ"ב ויש לסמוך ע"ז לצורך חולה קצת כן נ"ל וכל דבר שמותר נגד מדורה ה"ה כאן כנ"ל:

(טו) כל דבר שלישראל אסור אסור ג"כ ע"י נכרי. ומי"מ נהגו שהנכרי מעמיד תבשיל אף שהוא צונן לגמרי על התנור או לתוך (הקאכיל) קודם שהוסק התנור דאע"ג דהישראל אסור דהוי כאחד נותן את הקדירה ואחד נותן את האור היראשון פטור אבל אסור מ"מ ע"י נכרי מותר כיון דאין כוונת הנכרי בהבערת האש בתוך התנור להחם התבשיל אלא עיקר כוונתו להחם הבית ואף דהוי פסיק רישא מ"מ לא מחמירין באיסור אמירה לנכרי דאינו אלא שבות בדבר שאין הנכרי מכון להדיא לעשות אותו דבר (ס"ס רנ"ג):

(טז) אבל אחר שהוסק התנור אסור אפי"י ע"י נכרי דהא דעתו רק להחם התבשיל ואפילו ע"י דבר המפסיק אם הוא צונן לגמרי ובדיעבד שהניחו הנכרי בתנור אפילו לאחר שהוסק מותר בדיעבד כיון דנ"א דאין בישול אחר בישול אפי"י נצטנן לגמרי ונ"ל דבדיעבד אפי"י אם הישראל נתנו על התנור מותר אבל אם חממו אצל אש אפילו הדליק הנכרי האש בשביל עצמו אסור אפילו בדיעבד לו ולכל ישראל עד מוצאי שבת כדלעיל כלל מ' סי' י"ג. וכ"ז בדבר שנתבשל כבר אבל דבר שלא נתבשל אסור אפילו ע"י נכרי אפילו קודם שהוסק שהרי נתבשל בשבת בשביל ישראל (ס):

(יז) ולכן השפחות נכריות שמדליקן אש בשבת לצורך עצמן לבשל לעצמן ומחממין (הקאווע) לצורך ישראל אצל האש אסור אפילו בדיעבד. דידוע דעכ"פ מדליקה האש גם לצורך ישראל ואסור להנות מאותו האש (כדליתא) נסימן רע"ו ולקמן כלל כ"ז) ואפילו הדליק בשביל עצמו מ"מ אסור שהרי לכ"ע אסור לישראל לחממו אצל האש עכ"פ מדרבנן ונכרי שעשה איסור דרבנן בשביל ישראל אסור:

(יח) אם נתן הנכרי מים בשבת בכלי הקבוע בתנור שקורין (נאכיע) וכונתו רק כדי שלא תפסד הכלי מחמת האש אפילו נתן המים אחר שהוסק התנור מותר להנות מאותו מים ואם כוונתו כדי שיתבשלו המים דומה לסימן ט"ז (ס"י) רנ"ג נ"ב (פ):

(יט) כשמדליקן כלים במים רותחין לא יערה המים על הכלים משום בישול אלא ישפוך הרותחין לכלי אחר ואח"כ יניח הכלים בתוכו (ס):

(כ) קדירה עם רוטב ונקרש השומן וכן משקה שנקרש מחמת הקור מותר להעמיד נגד מדורה במקום שא"י להיות היס"ב כדי שימס השומן והקרה אם הוא לצורך השבת. ולהניח שומן על תבשיל שהוא הם (ע' סימן ז' ונכ"ל ס"ס ועיין

חיי אדם כלל כ כא הלכות שבת

במלאכת דש סי' י"א) ואם הניח (פסטידל) והשומן זב לחוץ יש להחמיר שלא לאכול השומן דכיון שהוא בעין הוי כנוולד ומ"מ במקום צורך יש להתיר ומותר לישראל להניח (הפסטידל) קודם שהוסק התנור כיון דיש מתירין אפילו אח"כ ואין לעשות כן בפני ע"ה (סי' ע"ח):

(כא) אסור לטרוף ביצים בקערה דנראה שיעושה כדי לבשלם בקדירה וכן אסור לטרוף כל דבר. וכן אסור לטרוף הריפות ורוטב ובשר ביחד ומוסיפין חמין ומערבין הרבה בכף עד שיעשה הכל גוף אחד אבל מותר לגמור שהיקת הריפות בכף לאחר שהסיר מן האש (סי' ע"א) והוא דאסור לטרוף היינו דוקא לטרוף בכח (נ"ק סס וכו' רש"י 77 קמ"א ע"א) כמו שדרך שטורפין ביצים ליתן בקדירה או לעשות (פזקוקין) אבל אם מערב עם מעט משקה כדרך שיעושן לשתות עם (קאווע) מותר ובלבד שיהיה שלא ישפוך על החלמון מכ"ד דאז הוי בישול ואפי' בכ"ש צריך לזהר כדלע"י סי' ד' וכ"ש ביצים שבחימום קל מתבשל (מ"א סי' ע"א ס"ק כ"ד וכ"ש רש"י ק"מ וט"ס ע"ל 77 ק"ט ד"ה פנפנעי ועיין במ"א ס"ק כ"ק וכו' להוכיח משם דאם קס כ"כ שיכולין לנגלג צילה אסור משום צישול דרש"י כ' סס ד"ה שריקי טויה לטוב שמן וצילים מגולגלין כו' ובלבד שלא יהיה רותק כדי לבצל עכ"ל וקשה כיון דאין רותק לתה כ' רש"י צילים מגולגלים ולא כ' סתם צילים ש"מ דאפילו אינו קס כ"כ מ"מ שייך צישול צילה אך 77 קל"ט ע"ב ריש ד"ה וכותבין משמע דצ"ל מותר) ולכן צריך לזהר שיהיה רק פושרין. ועיין לעיל במי' בורר סימן י' כיצד יעשה בענין שלא יהיה בורר:

(כב) דיני הטמנה בשבת וכן להטמין כלי עם שכר בכלי שיש בו חמין שקורין (נאכיע) מבואר לעיל כלל ב' ונשמט משם בסי' ה' בענין שמטמינין (הקאווע) בחול ראוי לעשות כן שיטמין הכלי עם (הקאווע) בחול ובלבד שלא יטמין כולו רק חציו או שלישיתו ואח"כ יכפה עליו קדירה בענין שלא תגע הכלי בקדירה רק יהיה אויר בין הקדירה להכלי ואז יכול ליתן על הקדירה בגדים או כרים מה שרצה כיון דאין הטמנה למעלה נוגע בכלי שיש בו (הקאווע):

כלל כא. הגוזה:

(א) הגוזה צמר או שער מן בהמה וזיה בין מן החי או מן המת ואפי' לאחר שהופשט חייב אבל התולש שער מבהמה היה פטור דאין דרך גיזה בכך (ואע"ג דדומה כמי למלאכת קודר דה"ל עוקר דבר מגידולו כמו שכתבנו במלאכת קולר ומ"מ אין דרך קליפה צעור אלא דוקא צללי) והתולש שער מעורות המת כ' הט"ז סי' של"ו בשם הירושלמי דחייב שדרכן בכך גם לתלוש ולכן צריך לזהר כשנדרבן השערות מבגדי עורות שלא יתקם דאיכא חיוב הטאת וכן לא יקח כינים מעורות שועלים וכיצא בו משום שמנתק מן השערות (ט"ז סי' של"ו ובמ"א סי' ע"ח):

(ב) התולש נוצה מעוץ בין חיה בין מתה חייב דאורחיה בכך והוי גוזה (סס):
(ג) לפיכך אסור לתלוש קליפיו בשר מבשרו דהוי כעוקר דבר מגידולו ואפשר

דחייב נמי איכא דאפשר דאורחיה בכך (ט"ז סס):
(ד) הנמשל ציפורניו או שערו או יבלת ביד פטור ובכלי חייב ואין חילוק בין אם נמשל לעצמו או נמשל לחבירו ואשה שצריכה למכול ושכחה ליטול ציפורן (ע') נסכמת אדם כלל קי"ט סימן י"ד) ומ"מ ציפורן שפרשה רובה וכן ציצין שהם כמין רצועות דקות שפרשו מעור האצבע סביב הציפורן כלפי מעלה ומצער אותו מותר ליטול בידו אבל לא בכלי דכיון דפרשו רובן הם כתלושין ובמקום צער לא גזרו רבנן (ע"י) אך כיון שנחלקו הפוסקים בציצין מה הוא כלפי מעלה ולכן אפי' פרשו רובן אסור ליטולן אפי' ביד (שכ"ח):

(ה) אסור לסרוק במסרק בשבת ואפילו באותן שקורין (צנרסט) משערות שא"א שלא יעקרו שערות (ע"ג):

(ו) המלקט שערות לבנות מראשו מתוך השחורות כדי שלא יהיה נראה בזקן אפי' ליקט שער אחד בידו חייב ואפי' בחול חייב משום לא ילבש גבר כו' (ע"ס):
כלל